

Ortaöğretim Öğrencilerinin Serbest Kıyafet Politikasına İlişkin Görüşleri: Mümtaz Turhan Sosyal Bilimler Lisesi Örneği

Doç. Dr. Hasan Basri GÜNDÜZ*

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İstanbul / Türkiye

Arş. Gör. Nermin Banu SÜER

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul / Türkiye

Öz

Giyim, insanların sadece bedenini koruyan bir örtü değil, felsefi, sosyal, psikolojik, siyasal, ekonomik, kültürel, estetik, dinî, ahlâkî vb. açılardan onları sembolize eden ve kimliklerini, kişiliklerini de etkileyerek bireysel ve toplumsal hayatlarını kuşatan bir iletişim aracıdır. Türkiye’de 2012 yılında gerçekleştirilen bir yasal düzenleme ile görünüm rejimi değiştirilmiş, okullarda kılık kıyafet serbestliği getirilmiştir. Bu sürecin sağlıklı yönetilebilmesinde etki eden bütün faktörlerin irdelenmesi önemlidir. Bu nedenlerle bu çalışmada, lise öğrencilerinin yeni görünüm rejimine ilişkin algı ve düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2013-2014 öğretim yılında, Mümtaz Turhan Sosyal Bilimler Lisesi’nde birinci ve dördüncü sınıflarda öğrenim gören, araştırmaya katılmaya gönüllü toplam 11 (6 kız, 5 erkek)

* Sorumlu Yazar.

Tel: +90 212 383 48 63

E-posta:hgunduz@yildiz.edu.tr

öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen, toplamda 15 açık uçlu sorudan oluşan görüşme formu ile elde edilmiştir. Araştırmada ulaşılan veriler nitel yöntemle elde edilmiş ve içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre yeni görünüm rejimine ilişkin öğrenci görüşlerinin; demokratikleşme, okul âidiyet duygusu, değişim süreci, sosyo-ekonomik düzey ve kişisel imaj gelişimi ana temalarında yoğunlaştığı belirlenmiştir. Öğrencilerin yeni durumdan çoğunlukla memnun oldukları; ancak yükledikleri anlam ve yorumlarının farklılaştığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kılık kıyafet politikası; Okullarda serbest kıyafet; Okul üniforması; Okullarda görünüm rejimi; Okullarda serbest kıyafet politikası; Öğrenci imajı.

Secondary Education Students' Views on Free Dress Code Policy: An Instance of Mümtaz Turhan Social Sciences High School

Abstract

Dressing is not only a piece of cloth that covers the body of humans but also a means of communication that symbolizes one's philosophical, social, psychological, economic, cultural, aesthetic, religious, moral etc. perspectives and identity by surrounding the individual and social life of one which in result affects one's personality. In 2012, appearance regime in schools was changed with a legislative regulation in Turkey in favor of free dress code. It is important to scrutinize all the factors that contributed to the process of this policy's administration. All these reasons in mind, this study tries to designate the high school students' perceptions and considerations related to this new appearance regime. The target population of the study is eleven (6 females, 5 males) high school students in 9th and 12th grades who volunteered for this study and this study took place in 2013-2014 educational years. The data of the study was gathered through interview form which consists of fifteen open-ended questions in total and questions were developed by the researchers. Data used in this study were gathered on a qualitative based method and were construed with content analysis techniques. According to the results of the study, students' views on the new appearance regime concentrates on several main themes such as democratization, sense of belonging to the school, period of change,

socio-economic level and personal image development. It has been observed that the students are mainly pleased with this new situation but the meaning they put into this concept and their comments differ.

Keywords: Dress code policy; Free dress code; Appearance regime in schools; School uniform; Free dress code in schools; Student image.

Extended Summary

Dressing is not just a garment but it is a requirement that meets social needs among human beings and it fulfills the need to appear good and elegant as much as it completes the material and moral existence of human beings (Kırzioğlu, 1992). When compared to other material needs, dressing is consumed not only for its functional benefits but also for its symbolic demonstration for pleasure, life style and identity (Davis, 1992; Solomon and Douglas, 1989). In macro level, clothes indicate socio-economic status, profession or ethnic roots etc. and in micro level, they indicate personal qualities, value or sub-cultural ties (Solomon, 1989). Appearance, for its characteristics, has an impact on human lives and plays an important role. In this context, appearance regime of students has an educational importance beyond dressing. With regulations made in Turkish educational system in 2012 (Resmî Gazete, 2012), appearance regime for students was changed. This new situation is considered to be important to discuss and research about.

Purpose

The purpose of this study is to analyze the change by observing the perspectives of students in the study group. Based on this general aim, this study intends to designate the views of students on new appearance regime in schools according to aspects of democratization, sense of belonging to the school, period of change, socio-economic

level and personal image development.

Method

This study is based on descriptive survey model. The research design is based on phenomenological method, which is based on qualitative research design. Data was gathered from eleven students, enrolled to Mümtaz Turhan Social Sciences High School in 2013-2014 educational year, volunteered for the study. Data sampling methods were used for the volunteer students.

Results and Discussion

According to the results of the study, students' views on new appearance regime were mainly focused on themes of democratization, sense of belonging to the school, period of change, socio-economic level and personal image development. Results of this study can be found below categorized by themes.

Results gathered according to democratization theme concentrates on respect for diversity, freedom and decision right sub-themes. Students state that free dress code in dressing context could be used as a social or a political symbol in issues such as wearing veil (hijab) or not, and they are concerned if this issue could result in conflicts. Students believe that free dress code creates a free environment for wearing whatever they like and this makes it clear that the ones who dress according to his/her personal world view will be more visible to the eye. Some students find this strange but some find this tolerant.

Students see interference to dress code as an act of restriction on

the freedom of dressing and they create a direct relation between freedom and free dress code. However, the comments they make on freedom in dressing differ among each other. Some students state that there should be a standard in dressing and believe that this freedom is more than adequate; on the other hand some are against any kind of standardization. Objects reflecting realism do not bare meaning; social actors in interaction assign meaning to the objects in relation with the nature of reality. While ordinary physical objects or events contain such indicators which are non-symbolic and observed in the same manner by all, symbolic meanings may differ from person to person (Coulon, 2010). Even though students put different meanings into the definition of freedom, they see interference to dressing as a limitation of personal freedom which includes freedom of thought.

Students believe that the one who should decide on dress code could be themselves, their parents or both together. Most of the students in the study group think that the decision right should be in their hands but they also think that parents should also be included in this process as they are the ones who provide financial support. It has to be highlighted that students do not consider anyone from educational administration and school community among decision makers.

Since school uniforms do not exist after free dress code policy, some students from the study group have been observed to miss school uniforms and con-substantiate uniforms with the sense of belonging to the school. In spite of that, most of the students think that this sense of belonging could be compensated with an emblem or a pin. Behaviors

emerge depending on the perception, evaluation and judgement of symbols in personal relations (Güngör, 2013). Humans have attitudes against things and these attitudes are according to the meaning things have for humans (Wallace and Wolf, 2004; Hall, 2007). In this respect, Mümtaz Turhan Social Sciences High School was opened by then Prime Minister's directives in order to encourage successful students into social sciences in Turkey. Therefore, apart from being the first high school specializing in social sciences, Mümtaz Turhan Social Sciences High School has a very high status as it accepts students with high grades. The fact that school dress code is seen as a symbol for this status, it has been observed that students try to substitute this with an emblem or a pin that would represent the school.

When students are declaring their views on free dress code, one of the issues they focus on is the period of change. Among students' views, change of preference, missing school uniform and satisfaction state are the three sub themes that are emphasized. However, after switching to free dress code volunteers agree on the idea that there is a shift in the way students dress and there are different opinions about this change among students. Some students state that they are against free dress code as it takes away the sense of belonging, clarifies economic inequalities and affects school discipline negatively. Notwithstanding, most of the students in the study group stated that they are content with the free dress code. This situation can be described as an adaptation period to the new policy.

One of the issues that students focus on is the reflection of so-

cio-economic level on dressing. Participants' views is categorized under three sub themes; alienation, competition and incremental cost. While some students think that free dress code clarifies the class differences, others disagree. However, majority of the students think that free dress code puts a financial burden on their parents. Although they have not witnessed any competition for dressing in their school, students emphasize that this could happen in some other schools.

One of the topics emphasized by the study group is the effect of free dress code on their own image building. Participants' views on this topic are categorized under two sub themes: development of aesthetics and autonomy. Participants state that free dress code contributes to their personal image and aesthetics building, and with reference to their will to be admired so they feel anxious what to wear, however, free dress code creates convenience and eases their lives, makes them feel good and help them to get mature by way of supporting their self-confidence.

Most of the participants state that they could put on makeup within the bounds, grow hair and beard, wear accessories and this reflects their personal attitude, dressing style and choice of apparel according to which their personality can characterized. Some students stated that in this new regime they have a chance to purchase clothes according to their own likes and some others state that they started to be interested in fashion. Appearance, clothes, gestures, personal care, dressing and status etc. include symbols of non-verbal communication and in a sense; it plays a role in building one's self (Miller, 1998). Authors who are against uniforms in schools state that "choosing a

cloth for student's himself/herself and learning to shop, making decisions is an important part of growing up" (Mimmo, 2012; Siegel, 1996; White, 2000).

Giriş

Giyim, sadece vücûdu dış etkilerden korumak amacıyla kullanılan bir araç değil, insan topluluklarının sosyal ihtiyaçlarını karşılayan, süslenme ve zarif görünme isteğini yerine getiren, maddî ve manevî varlığı tamamlayan bir ihtiyaçtır (Kırzıoğlu, 1992). Diğer maddî ihtiyaçlarla kıyaslandığında giyim, yalnızca işlevsel yararları için değil, aynı zamanda zevk, hayat tarzı ve kimliğin sembolik göstergeleri olarak tüketilir (Davis, 1992; Solomon ve Douglas, 1989). Değişik merhalelerden geçerek bugüne gelen giyim kuşam kültürü, kişiler arası iletişimde "anlam ifade etme" göreviyle son derece önemli bir misyon üstlenmiştir. İlişkilerde ilk izlenimin kişiyi yönlendiren ve kontrol eden etkiye sâhip olması giyimin önemini vurgulamaktadır (Yurdakul ve Ural, 2008).

Konuyla ilgili araştırmalar görünümle ilgili kafa yormanın çok uzun zaman önceye, hatta belki de insanlığın başlangıcına dayandığını (Dussel, 2005; Gouge, 2011) göstermektedir. İnsanın görünüş biçiminin; dinî, ahlakî (Gies, 2006; Gouge, 2011; Hesapçioğlu ve Meşeci-Giorgetti, 2009), tarihî, felsefî, sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, estetik (Davidson, 1990; Dussel, 2005) ve akademik (Bodine, 2003; Brunsma ve Rockquemore, 1998; Gentile ve Imberman, 2012), temellere sâhip bir olgu olduğu görülmektedir. Ancak araştırmada giyim

olgusu araştırmanın amacına uygun olarak okullardaki kılık kıyafet kuralları ve okul üniformaları ile ilgili alanyazınla sınırlandırılmıştır.

Stromberger (2005), okullardaki kılık kıyafet kuralları ve okul üniformaları ile ilgili alanyazını; okul üniformalarının tarihi ile ilgili araştırmalar, anekdotlara dayalı araştırmalar, görgül (ampirik) araştırmalar, yasal temeller olmak üzere dört kategoride sınıflamıştır. Bu araştırma Stromberger (2005) sınıflamasına göre, görgül araştırmalar kapsamında yer almaktadır. Ancak öğrencilerin okuldaki hayatlarının toplumsal yansımaları da içerdiği (Bursalıoğlu, 2003) göz önüne alındığında, davranışının okula indirgenerek incelenmesinin doğru olmayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle araştırma probleminin tanımlanabilmesi için giyim olgusunun okul dışındaki tartışmalarına da yer verilmiştir ve bu bağlamda tartışmalara giyimi de içeren görünümle başlanmasının uygun olabileceği düşünülmüştür.

Görünüm, elbise, jestler, kişisel bakım, giyim ve konum gibi sözsüz iletişimin sembollerini içerir ve bir anlamda bireyin kendini ifade etmesinde önemli rol oynar (Miller, 1997). Bu düşünce Mead (1934) tarafından ileri sürülen ve daha sonra Blumer (1986) tarafından geliştirilen sembolik etkileşimcilik teorisine âittir (Coser, 2010). Semboller ve sosyal davranışlar arasındaki ilişkilerden yola çıkarak geliştirilen sembolik etkileşim teorisi, bireylerin dünyalarını anlamlandırılmalarını ele almakta ve bireylerin doğrudan tepki vermeleri yerine başkalarının tepkilerini yorumlamalarına odaklanmaktadır. Sembolik etkileşimin üç temel ilkesi bulunmaktadır. Bunlar (Wallace ve Wolf, 2004; Hall, 2007); insanların şeylere karşı, şeylerin kendilerine

ifade ettikleri anlamlara göre tavır alması, bu anlamların muhataplarla olan etkileşimden çıkarsanması ve çıkarımların yorumsal bir süreçte değişime uğraması olarak sıralanabilir.

Bu bakış açısına göre gerçeklik ifade eden nesnelere kendi içlerinde anlam taşımamakta; sembolik etkileşimde bulunan sosyal aktörler tarafından gerçekliğin doğasına ilişkin nesnelere bir takım anlamlar yüklenmektedir. Sembolik etkileşim, davranışların yorumlanmasını içeren bir süreçtir. Basit fiziksel nesnelere ya da olaylar sembolik olmayan ve herkes tarafından aynı şekilde gözlemlenen göstergeleri içerirken bunların sembolik anlamları herkese göre farklılıklar gösterebilmektedir (Coulon, 2010). İnsanlar, öğrenilmiş anlamların sembolik dünyasında yaşarlar. İnsanlar için nesnel dünya bir gerçeklik ifade etmemektedir; ancak öznel olarak tanımlanmış nesnelere anlam taşımaktadır (Güngör, 2013).

Eylem ve anlamlandırma sürecinin inşâ edildiği toplumsal hayatta/gerçeklikte semboller, paylaşılan anlamların kültürel sistem içerisinde aktarılması ile meydana gelir ve bir sembol birden çok anlama sâhip olabilir ya da birden çok şekilde anlamlandırılabilir (Coffey-Atkinson, 1996). Böylece davranışlar, bireyler arası ilişkilerde sembollerin algılanmasına, değerlendirilmesine ve onlar üzerinde edilmiş yargılara bağlı olarak ortaya çıkar (Güngör, 2013).

Sembolik etkileşimcilik teorisi Mead (1934)'ın sözlü iletişim araştırmalarına dayanır. Sembolik etkileşimciliğe görünüm olgusunu Stone (1965) eklemiştir (Miller, 1998). Stone (1965)'a göre her birey

onun bir parçasını oluşturan elbise üzerinden iletilen bir kimliğe sahiptir. Bu bağlamda görünüm ve elbise kimlik ve kendilik duygusunun oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır (Cox ve Dittmar, 1995).

İlgili araştırmalar, bireylerin fiziksel varlıklar ve kişisel eşyalarını kendilerinin bir parçası olarak algıladığını ve bunların kendilerinin kişisel ve sosyal niteliklerinin sembolik ifadelerini oluşturduğunu ortaya koymuştur (Cox ve Dittmar, 1995). Belk (1988), bu nesnelerin bireyin uzantıları olarak işlev gösterdiğini ve böylece kendiliğin temel ve fiziksel somut bileşenleri olarak kimlik gelişiminde önemli bir rol üstlendiğini ileri sürmektedir. Çünkü "makro" ve "mikro" iletişimsel kapasiteleri sayesinde elbiseler, görünüşün düzenleyicisi olarak ve aynı zamanda sosyal kimliğin ve cinsiyet kimliğinin inşası, sürdürülmesi, düzenlenmesi ve taşıyıcısı olarak da önemli bir etkiye sahiptir (Blumer, 1998; Miller, 1998).

Elbiseler makro düzeyde, sosyo-ekonomik statü, meslek, ya da etnik köken vb. hakkında bilgileri iletirken mikro düzeyde daha çok kişisel nitelikleri, değerleri ya da alt kültür bağlantılarını sunar (Solomon, 1989). Görünümün bir kısmını oluşturan giyim ilk izlenimde önemli bir semboldür. Bireylerin sosyalleşmelerinde giyimin önemli bir yeri vardır. Stone (1981)'a göre elbise yoluyla sosyalleşme "ileriye dönük" ve "fantazi" olmak üzere iki biçimde gerçekleşir ve bu süreç hayat boyu devam eder. Fantazi sosyalleşmesi, bireylerin ileride nadiren kabul edilebilecek rolleri canlandırma olarak tanımlanır. İleriye dönük sosyalleşme ise bireylerin gerçekçi olarak daha sonraki hayatında girebilme olasılığı yüksek olan (ebeveyn, tüketici, çalışan gibi)

rolleri oynamasıdır (Miller, 1998). Estetik bireylerin kendilerini özgürce ifade edebilecekleri, daha iyi bir dünya için arzuyu ifade eder. Kişinin iyi görüldüğünü düşünmesi, kendini iyi hissetmesini sağlar. Kişinin iyi giyindiğini bilmesi, kendine duyduğu saygıyı ve güveni artırır (Carnegie, 2010). Kişinin fiziksel yapısı, kişilik özellikleri, mesleği, içinde yaşadığı toplum, kültürel durumu, gidilen yer, ekonomik durumu, dinî inançları ve değerleri giyim seçiminde etkili faktörlerdir (Yurdakul ve Ural, 2008).

Ayrıca giyim alışıverışı öğrenme, izlenim geliştirme, kişilik ve kimlik gelişimini tamamlama gibi öğrenme süreciyle yakından ilgili olduğu düşünülmektedir. Ergenlik, elbise alma davranışının âile ile birlikte almadan bağımsız satın alma davranışına doğru kaydığı bir dönemdir (Peters, 1996). Ergenlik döneminin çoğunlukla okul yıllarında geçtiği düşünülürse okulların üniforma uygulamalarının bu süreci olumsuz etkileyeceği söylenebilir.

Giyimle ilgili olarak kadınların erkeklere göre daha fazla farkındalık ve ilgiye sâhip olduğu tespit edilmiştir (Solomon ve Douglas, 1989). Kadınların, “duygusal farkındalık ve diğerleri ile karşılıklı bağıllık duygusunu” ortaya çıkarmak için giyim tercihleri ve kişisel duyguların ifadesiyle kullanma arasında doğrudan bir bağlantı olduğu vurgulanmaktadır. Kadınlar araçlara sembolik anlamı için sâhip olmaktadır (Prentice, 1987). Buna karşılık erkekler, giyim anlamını belirli sosyal durumlarda kendilerinin somut onaylanmaları için kullanır. Aynı zamanda, ergenlikten itibaren giysinin kadınlar için daha fazla kendini tanımlamayla ilgili bir öneme sâhip olduğu görülmektedir

(Miller, 1998). Genç erkekler ise kendine özgü biçimde maddî şeylerin işlevsel, aktiviteye dayalı yönleriyle ilgilidirler (Dittmar, 1992). Bu bulgulara ek olarak, giysilerin kumaşı içinde “kültürel olarak kodlanmış kimlik formülleri” olduğu söylenebilir (Miller, 1998).

Toplumsal etkileşim sırasında sözsüz iletişimin bir parçası olan, kimliğin kurulması ve yansıtılmasına etki eden giysi (Arthur, 1999), eğitim ortamında verdiği mesajları ve sembolize ettiği değerleri anlayabilmek için tarihî kökenleri açısından ele alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Kendisinin ve başkalarının imajının önemine dayanarak iletişim kurmak için yaşanan insan deneyimlerinin bütünü, tekstil, mimarlık ve sosyal estetik gelişimin bedenlere yansıyan bir resmi olduğu söylenebilir (Dussel, 2005).

Okul uniformaları, Avrupa tarihindeki ilk üniversitelere uzanan laik ve dinî etkilerden oluşan temellere sâhiptir (Brunsma, 2004). Davidson (1990)’a göre, İngiltere’de okul çocuklarının üniforma modeli, on altıncı yüzyılda bir vakıf okulu olan “Christ’s Church Hospital” da çocuklar tarafından giyilen kıyafete dayanır (Bodine, 2003; Brunsma, 2004; Brunsma ve Rockquemore, 1998; Davidson, 1990; Dussel, 2005; Gentile ve Imberman, 2012; Gouge, 2011; Hesapçioğlu ve Meşeci-Giorgetti, 2009). Hristiyan rahipler ve bir kilisede özel görevli diğer insanlar tarafından giyilen, genellikle siyah veya kırmızı renkte bir elbisenin uzun bir parçası olan bu giysiler (cappa clausa), Christ’s Church Hospital’da onları giyen yoksul veya öksüz çocukların düşük sosyal statüsünü vurgulamak için tasarlanmıştır.

Yaklaşık 100 yıl sonra buna pantolon da eklenmiştir (Brunsmä, 2004). Papazların ayinsel olmayan giysisi olan “cappa clausa”, 1222’de Oxford Konseyi’nde standart akademik giysi olarak kabul edilmiştir. Böylece kıtada zaten kullanılmakta olan “cappa clausa” akademik giysi olmuştur. Bu okulların birçoğunda üniformalar yüzyıllar boyunca neredeyse hiç değişmeden kaldı. Okul üniformalarının yaygınlaşmasında etkisi olan Oxford ve Cambridge gibi üniversitelerin, dinî kolejlerin geleneklerinin zamanla diğer üniversitelerde, ortaöğretim ve ilköğretim okullarında da izlendiği söylenebilir. İngiliz okullarında başlayan okul üniformasının diğer birçok Avrupa ülkesini de etkilediği düşünülmektedir (Bowen, 2003; Hesapçioğlu ve Meşeci-Giorgetti, 2009).

Üniformanın Türk okullarına girişi, Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1776’dan itibaren açılan askeriye ve rüşdiye okulları ile olmuştur (Ergin, 1977). Osmanlı İmparatorluğu’nda ibtidaî okullarında esnek olmakla birlikte tek tip kıyafet ilk defa merkezî anlamda 1915 tarihli “Mekatib-î İbtidâiyeye Mahsûs Talimâtnâme” ile önerilmiştir (Hesapçioğlu ve Meşeci-Giorgetti, 2009).

Türkiye’de cumhuriyetin ilanının ardından 1915’te yayımlanan “Mekâtibi Husûsiye Talimâtnâmesi” ile laikleşme hareketi başlamış, okullarda dinî sembol ve ayinlere bazı kısıtlamalar getirilmiştir. 1925’te çıkartılan “Resmî Elbise Talimâtnâmesi” ile devlet görevlilerinin giysilerinde Batılı yönde bir değişim yaşanmıştır (Resmî Gazete, 1925). Bu değişim Cumhuriyet okullarındaki öğretmen ve öğrencilerin giysilerini de etkilemiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında okullarda öğrencilerin kep ve berelerine modernlik sembolü olarak büyük önem

verilmiş; ancak öğrenci kıyafetlerinde daha esnek davranılmıştır. 1929 yılında yayınlanan “İlk Mektepler Talimât-nâmesi”nin (Kültür Bakanlığı, 1938) “terbiye ve tedris” başlığı altında yer alan bölümde kıyafet birliği terimi geçmekte ve öğrencilerin kıyafetleri genel olarak tanımlanmaktadır. (Sakaoğlu, 2003). Talimât-nâmeye rağmen öğrencilerin uzun bir dönem tek tip kıyafet giymedikleri, giyseler de bu kıyafetin siyah önlük ve beyaz yakadan ibaret olduğu görülmektedir (Hesapçıoğlu ve Meşeci-Giorgetti, 2009).

Okullardaki kıyafet birliği ve tanımlamalarından sonra da 1934 tarihli “Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dâir Kanununun Tatbik Suretini Gösterir Nizâm-nâme” ile kılık kıyafete kanun nezdinde düzenlemeler getirilmiştir (Resmî Gazete, 1934). 1942’de “Giyim Eşyası Hakkında Tamim” yayımlanmıştır. Tamimde hiç bir talebenin, pahalı kumaşlardan olmamak şartıyla okul önlüğü, kasket gibi giyim eşyası dışında elbise yaptırmaya mecbur tutulmamaları, mevcutla idare etmeleri duyurulmuştur. 1981 yılında “Millî Eğitim Bakanlığı ile Diğer Bakanlıklara Bağlı Okullardaki Görevlilerle Öğrencilerin Kılık Kıyafetlerine İlişkin Yönetmelik” (Resmî Gazete, 1981), öğrencilerin siyah önlük giyip beyaz yaka takmalarını mecbur tutuncaya kadar yönetmeliklerde kıyafetle ilgili kep, kasket, bere giyilmesi ve yerli kumaş kullanılması dışında bir zorunluluk doğrudan vurgulanmamıştır (Hesapçıoğlu ve Meşeci-Giorgetti, 2009). 1981 yılında zorunlu tutulan okul üniformaları (Resmî Gazete, 1981), 2012 yılında Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı Okul Öğrencilerinin Kılık ve Kıyafetlerine Dâir Yönetmelik (Resmî Gazete, 2012) ile “4. maddede yer alan sınırlamalar

dışında okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve liselerde kılık ve kıyafet serbesttir.” hükmü ile serbest bırakılmıştır. Ancak bu serbestlik 25 Temmuz 2013 tarihinde yönetmeliğin 3. maddesinin ikinci fıkrası değiştirilerek “*Okul yönetimi ve okul-aile birliğinin koordinatörlüğünde, velilerin yüzde ellisinden fazlasının muvafakati alınarak ilgili eğitim-öğretim yılı için okul kıyafeti veya kıyafetleri belirlenebilir.”* (Resmî Gazete, 2013, md.1) hükmü ile bir yıl sürmüştür. Yönetmelikte 2014 yılında yapılan değişiklikle de “*...Okullarda yüzü açık bulunur; siyasî sembol içeren simge, şekil ve yazıların yer aldığı fular, bere, şapka, çanta ve benzeri materyalleri kullanamaz; saç boyama, vücuda dövme ve makyaj yapamaz, pirsing takamaz, bıyık ve sakal bırakamaz.”* (Resmî Gazete, 2014, md.1) hükmü getirilerek bu günkü şekli verilmiştir. 2015 yılı sonrasında Türkiye’de okul üniformalarının uygulanması açısından devlet okullarında, üniformanın zorunlu olduğu ve olmadığı okullar olmak üzere ikili bir yapının ortaya çıktığı gözlenmektedir. Özel girişime âit okullarda ise çoğunlukla okul yönetimlerinin belirlediği, okulla bütünleşmiş bir sembol niteliğinde kıyafetler giyilmektedir.

Tarihsel gelişimi ve Türkiye’deki yasal temelleri ana çizgileriyle betimlenen okul üniformaları Joseph (1986) tarafından bir grubun sembolü olarak hizmet eden, bireyin konumunu gizleyen veya ortaya koyan, giyen ve örgüt arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak bireyin meşruiyetini onaylayan ve bireyselliği bastıran bir giysi olarak tanımlanmıştır. Üniformalar öğrenci nüfusu içinde bir toplum duygusu ve ulus bilinci oluşturmak için de kullanılmaktadır. Buna ek olarak, okul üni-

formalarının aslında belirli bir sınıfın üyeleri olan öğrencileri belirlemek için tasarlandığı iddia edilmektedir (Brunsma, 2004). Okul üniforması politikalarının asıl amaçları bugün onların hala niçin kullanıldığıının gerekçesi olarak gösterilebilir. Bu nedenle bu politikalar hep tartışılmıştır. Okul uniformalarının lehinde ve aleyhindeki tartışmalar, üniformalar uygulandığı sürece hep var olmuştur (Mimmo, 2012). Bu tartışma yeni bin yılda da lehinde ve aleyhinde görüşlerle sürmektedir.

İlgili alanyazın incelendiğinde öğrenci üniforması lehinde görüşler; okul güvenliğini desteklemek, okul iklimini ve okul imajını geliştirmek, okul disiplinini, öğrencilerin benlik saygısını ve özgüveni geliştirmek, akademik başarıyı ve okula devamı artırmak, hem veliler hem de okul tasarruflarını artırmak, öğrenciler arasında eşitlik sağlamak, öğrencilerin öğretmenlerine daha saygılı olmasını sağlamak, öz-değer ve benlik saygısını güçlendirmek, öğrenciler arasında takım ruhunu teşvik etmek, giysi ve ayakkabı savurganlığı ve buna bağlı şiddet, hırsızlık, hatta hayatı tehdit edici durumları azaltmak, öğrenci ve velilerin kıyafet seçiminde zaman kazanmasını sağlama ve akran baskısına karşı koruma işlevlerine sâhip olması şeklinde sıralanmaktadır (Anderson, 2002; Boutelle, 2008; Chen, 2008; Cohn, 1996; Cohn ve Siegel, 1996; DaCosta, 2006; Gentile ve Imberman, 2012; Lumsden, 2001; Konheim-Kalkstein, 2006; Mancini, 1997; Sasson, 2007; Walmsley, 2011; West, Tidwell, Bomba ve Elmore, 1999).

Okullarda üniforma giyilmesine karşı ileri sürülen görüşler ise; öğrencilerin okul uniformaları giymeye zorlandığında kimliklerini kaybetmiş hissedeceklerini, uniformaların öğrencileri karar verme

özgürlüğünden uzaklaştıracağını, kendilerini ifade etmelerine zarar verebileceğini, okul üniforması içinde kendilerini özel ve biricik hissedemeyeceklerini, herkes gibi görünmenin arzu edilebilir bir durum olmadığı, akademik başarının anlamlı biçimde artmayacağı, ekonomik farklılıkların tek tip kıyafet giyilse de varlığını sürdüreceği, üniformanın daha güvenli bir öğrenme ortamı yaratma etkisi olmadığına, aksine üniformaların okulların yaşayabileceği güvenlik sorunlarını maskeleyen potansiyeline sahip olduğuna ve iddia edilenin aksine okul yetkililerinin üniforma nedeniyle çete üyelerini teşhisinde zorlanacaklarını, kamera güvenlik sistemleri gibi okullarda güvenliği sağlamaya yönelik diğer girişimlerin güvenliğin artırılmasında pay sahibi olacağı, okulun fikir özgürlükleri alanı olması gerektiğini ve üniformaların öğrencilere itaati öğrettiği kötü bir eğitim olduğunu, öğrencilerin kendileri için elbise seçimleri yapmayı ve alış verişini öğrenmelerinin gerektiği, bu gibi kararları öğrenmek büyümenin önemli bir parçası olduğunu, serbestlik sayesinde öğrencinin kıyafetlerinin gözlenerek davranışlarındaki değişikliklerin fark edilebileceği, oysa tek tip kıyafet uygulaması ile bu imkânın ortadan kaldırılarak öğrenciye âdetâ bir kamuflaj uygulanacağını, üniformanın ne okul iklimini iyileştirmede ne de okul ruhunu aşılama bir etkisinin olmadığını, bunun yerine sadece yönetsel gücü ortaya koyma ve öğrenciler üzerinde istenilmeyen kontrolü dayatmanın bir yöntemi olduğunu, hem okul dışında kullanımı için moda giysileri ve hem de okul için üniformaları satın almak zorunda olduğu için üniformaların ailelere gereksiz bir malî yük getirdiğini, öğrencilerin kendilerini ifade özgürlüğünün engellenmesi ve bireyselliklerinin gelişmesini bastırılması biçimindedir (Brunsma, 2004; Burkemper, 2008;

Cruz, 2001; Davidson ve Rae, 1990; Dussel, 2005; Gullat, 1999; Köse, 2013; Mimmo, 2012; Siegel, 1996; White, 2000).

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1987 yılında başlayan ve o yıllarda hızla yayılan okul üniformasına dönüş politikasına (Brunsmma, 2004; Burkemper, 2008; Mimmo, 2012) karşın Türkiye 2012 yılında yapılan yasal düzenleme (Resmî Gazete, 2012) ile okullarda kılık kıyafet serbest bırakılmıştır. Bu kılık kıyafet politikası açısından Türk eğitim sistemi için köklü bir değişim olarak düşünülebilir. Buna karşın gerek uygulayıcılar gerekse akademik çevrelerde okullarda kıyafet serbestisi konusu Türkiye'de gereken ilgiyi görememiş ve yeterince tartışılmamıştır. Konuyla ilgili alanyazın incelendiğinde, yapılan araştırmaların çoğunluğunun 1987 yılından sonra Amerika Birleşik Devletleri ve okullarındaki uygulamaları kapsadığı görülmektedir. Okul kıyafetleri ile ilgili Türkiye'de on araştırmaya ulaşılabilmektedir. Araştırmaların beşi (Akbaba ve Konak, 2014; Coşkun, 2014; Kahraman ve Karacan, 2013; Kıran, 2001; Sağlam, Şen, Tınmaz ve Süzer, 2014) serbest kıyafet uygulamasına yönelik öğrenci, veli ve öğretmen görüşlerini belirlemeye yönelik olarak yapılmıştır. Ancak ulaşılan araştırmalardan Erkan (2003), serbest kıyafet uygulaması başlamadan önce ve okullarda üniformanın zorunlu olduğu dönemde tek tip ve serbest kıyafete dâir alanyazında var olan araştırmaları incelemiştir.

Türkiye'de yapılan bu araştırmalar amaçları açısından değerlendirildiğinde; Solak (2014)'ın Türkiye'de sosyo-politik değişimlerin okul kıyafetlerine etkisini incelediği, Döş (2013)'ün öğrencilerin okullarını hangi koşullar altında mutlu okul olarak tanımladıklarını

araştırdığı, Yangın ve Dindar (2010)'ın ise çalışmalarında örtük programa ilişkin öğretmen görüşlerini belirledikleri ve Hesapçıoğlu ve Meşeci-Giorgetti (2009) ise okul üniformalarının tarihî kökenini ortaya koyduğu söylenebilir.

Bu çalışmada “Öğrenciler, serbest kıyafet veya tek tip kıyafet savunucularının iddia ettikleri gibi mi düşünüyorlar, yaşanmasını bekledikleri sıkıntıları mı yaşıyorlar?” sorularına cevap bulmak amacıyla “MEB’e bağlı okul öğrencilerinin kılık kıyafetlerine dâir yönetmelik” (Resmî Gazete, 2012) ile başlatılan kılık kıyafet reformuna yönelik öğrenci algıları/görüşleri araştırılmıştır. Bu çerçevede araştırmanın amacı, kılık kıyafet serbestisi sonrasında öğrencilerin serbest kıyafet uygulamasına ilişkin görüşlerini belirlemektir. Araştırmanın kapsamını öğrencilerle yapılan görüşmelerde ortaya konan temalar belirlemiştir. Bu çerçevede genel amaca bağlı olarak devlet okullarında 2012 yılında uygulanmaya başlayan kılık kıyafet serbestisinin; öğrencilerin okula âidiyet duygularına, kişisel gelişimlerine, demokratikleşmeye etkisi, âilelerinin sosyo-ekonomik düzeylerine göre öğrenci görüşlerinin değişimi ve değişime uyum konusunda gözlenen öğrenci davranışları araştırmanın alt amaçlarını oluşturmuştur.

Bu amaca dayalı olarak Türkiye’de yapılan araştırmalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde; bazı araştırmalarda (Erkan 2003; Solak, 2014; Yangın ve Dindar, 2010) okullarda serbest kıyafetin araştırmanın asıl konusu olmadığı, bazı araştırmaların ise (Erkan 2003; Hesapçıoğlu ve Meşeci-Giorgetti, 2009; Kıran, 2001; Yangın ve Dindar, 2010) Türkiye’deki okulların serbest kıyafet uygulamasına geçtiği 2012 yı-

lından önce yapıldığı görülmektedir. Konunun öneminden hareketle kıyafet serbestinin okul toplumuna yansımalarını inceleyen çalışmaların sayısının yetersiz olduğu söylenebilir. Bu nedenle kılık kıyafet serbestisi sonrasında öğrencilerin serbest kıyafet uygulamasına ilişkin görüşlerinin derinliğine incelenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmanın olgubilimsel modelde ve değişimden doğrudan etkilenen öğrenci görüş ve düşüncelerine dayalı olması bakımından diğer araştırmalardan ayrıldığı düşünülmektedir. Araştırmanın bu yönü ile alana ve ilgililere önemli bulgular sunabileceği umulmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yaklaşımın desenlerinden biri olan olgubilim desenine uygun olarak tasarlanmıştır. Olgubilim deseni, farkında olduğumuz; ama derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sâhip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır (Creswell, Hanson, Plano ve Morales, 2007). Olgubilim, bize bütünüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için uygun bir araştırma zemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kota örnekleme (criterion sampling) yöntemi kullanılmıştır. Kota örnekleme, araştırmanın amacına en uygun kriterlerin belirlenerek bu kriterlere uygun katılımcıların seçilmesi esasına dayanır (Creswell, Hanson, Plano ve Morales, 2007). Bu araştırma için belirlenen kriter öğrencilerin okulun ilk sınıfı ve son sınıfında

olmaları ve cinsiyetleridir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2013-2014 öğretim yılında Mümtaz Turhan Sosyal Bilimler Lisesi'nde öğrenim gören, beşi dokuzuncu sınıf ve altısı 12. sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Katılımcıların araştırmaya katılımlarında gönüllü olmalarına özel önem gösterilmiştir. Araştırmaya seçilen öğrencilerin beşi erkek; altısı kız öğrencilerden oluşmuştur. Araştırmanın geçerliğini artırmak amacıyla, öğrencilerin çalışma grubuna serbest kıyafet uygulaması ile ilk defa karşılaşan 9. sınıf öğrencileri ve her iki uygulamayı yaşamış olan 12. sınıf öğrencileri alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen, uzman görüşü alınarak gözden geçirilen toplamda on beş açık uçlu sorudan oluşan görüşme formu ile elde edilmiştir. Görüşme formunun oluşturulmasında öncelikle ilgili yasa ve alanyazın incelenerek görüşme formunun taslağı oluşturulmuştur. Taslak form, üçü liselerde görev yapan öğretmen ve 2 tanesi akademisyen olan toplam beş uzmanın görüşleri doğrultusunda gözden geçirilerek ön uygulamaya hazır hâle getirilmiştir. Daha sonra araştırmanın çalışma grubuna dâhil edilmeyen ikisi dokuzuncu sınıfta, diğer ikisi on ikinci sınıfta öğrenim gören toplam dört öğrenciye uygulanarak görüşme formuna son şekli verilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerden önce okul yönetiminin izni alınarak öğrencilere ulaşılmış ve görüşme için uygun bir gün ve saat belirlenmiştir. Gerçekleştirilen yüz yüze

görüşmeler öğrencilerin kendi okullarında gerçekleştirilmiştir. Bu şekilde hem öğrencilerin kendilerini daha rahat hissetmeleri sağlanmış hem de araştırmacılar öğrencileri kendi doğal ortamlarında gözlem yapma ve alan notları tutma imkânı bulmuşlardır. Yapılan yüz yüze görüşmeler 45-60 dk. arasında sürmüştür. Görüşmelerin tamamına en az bir araştırmacı ve bir uzman katılmıştır. Bu şekilde gözlemci üçgenlenmesi yapılmıştır. Görüşmelerden önce katılımcılardan izin alınarak ses kaydı alınmıştır. Ardından bütün araştırmacı ve uzmanların katılımıyla görüşmeler yazılı forma dönüştürülmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin çözümlenmesinde, nitel veri analizi tekniklerinden, içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım-Şimşek, 2008). Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesi sürecinde izlenen adımlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma Sürecinde İzlenen Adımlar

Sıra	İzlenen Adımlar
1	Ses kayıt cihazı ile toplanan verilerin tamamı yazı dosyası hâline dönüştürüldü ve düzenlendi.
2	Veriler kodlandı.
3	Temalar oluşturuldu.
4	Veriler, temalara ve kodlara göre düzenlendi ve tanımlandı.
5	Her bir tema altında toplananlar yeniden gözden geçirildi, tekrar çözümlendi ve düzenlendi.
6	Bulgular, katılımcılardan elde edilen verilerin ilk hâliyle karşılaştırıldı.
7	Bulgular ve yorumlar oluşturuldu, bunlar nitel araştırma konusunda uzman; ancak bu araştırma ile doğrudan ilgili olmayan iki farklı araştırmacı ile tartışıldı.
8	Katılımcıların ifadelerinden alıntılar bulgular kısmına eklendi.
9	Araştırma bulguları katılımcı teyidini sağlamak üzere katılımcılara okutuldu.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Araştırmanın geçerlik ve güvenirliliğini arttırmak amacıyla bazı yollara başvurulmuştur. Çözümleme süreci her iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı bağımsız olarak gerçekleştirilmiştir. Daha sonra karşılaştırılarak iç tutarlılığı kontrol edilmiştir. Ayrıca, çözümlenen veriler yazılmış ve çalışma grubu üyelerine elektronik posta ile iletilerek kontrol etmeleri istenmiştir. Böylece katılımcı teyidi alınmış ve verilerin hem görüşme hem de yazılı formları oluşturulmuştur. Bu şekilde bir veri toplama yönteminin sınırlılığı aşılmaya çalışılmıştır. Yıldırım (2010) ile Yıldırım ve Şimşek (2008) veri çeşitlemesinin, araştırmadan elde edilen bulguların geçerlik ve güvenirliliğini artırma konusunda önemli katkılar sunabileceğini ifade etmektedirler.

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirliği sağlamak amacıyla başvurulan bir başka yol da katılımcı teyidinin alınmasıdır (Johnson, 1997; Merriam, 1995; Yıldırım, 2010). Araştırma bulguları katılımcılara e-posta yoluyla gönderilmiş, onlardan gelen onay üzerine bulgular kesinleştirilmiştir. Bu süreçte katılımcıların tamamına ulaşılmış ve bulgulara yönelik geribildirim alınmıştır. Yukarıdakilere ek olarak, geçerlik ve güvenirliği sağlamak amacıyla uzman incelemesi (Johnson, 1997; Merriam, 1995; Yıldırım, 2010) sürece dâhil edilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Araştırmanın bulguları alt problemlerdeki sıra dikkate alınarak sunulmuştur. Bu çalışmada veri analizi sonucunda elde edilen bulgular; demokratikleşme, âilelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri, okula âidiyet duygusu, kişisel imaj gelişimi ve değişim süreci olmak üzere beş kategoride sunulmuştur.

Demokratikleşme

Tablo 2. Kılık Kıyafet Serbestisi Bağlamında Demokratikleşmeye Yönelik ğrenci Görüşleri

Kategori	Temalar	Alt Temalar	f	
Demokratikleşme	Farklılıklara tahammül	Giyinme biçimi	2	
		Siyasi veya sosyal sembol	2	
	zgrlk	Düşünce zgrlğ	2	
		Serbestlik algısı	5	
	Karar Verme Hakkı	Aile karar vermeli	öğrenciler karar vermeli	5
			Aile karar vermeli	2
			öğrenciler ve aileler birlikte karar vermeli	2

Farklılıklara tahammül

Öğrencilerin “Farklılıklara tahammül” konusundaki görüşleri incelendiğinde; giyinme biçimi ve siyasî veya sosyal sembol temalarının öne çıktığı görülmektedir.

Bazı öğrenciler kıyafet serbestisinin dünya görüşlerine göre giyinebilmeleri için uygun bir ortam oluşturduğu ve farklılıkları belirginleştirdiğini ifade etmişlerdir. Meselâ bir öğrenci (Ö2) konuyu: *“Kimin muhafazakâr olduğu kimin daha normal olduğu anlaşılıyor. Bence bu bir sıkıntı. Eskiden, herkes okul kıyafetiyle geldiği için ... bir yargıya varılamazdı; ama şimdi kıyafetine bakarak dünya görüşü anlaşılıyor.”* biçiminde dile getirmiştir.

Bunun yanında bazıları da kıyafet serbestisini dünya görüşlerine göre anlamlandırdıkları, kendi dünya görüşüne uygun kıyafeti normal karşılayıp diğerlerini yadırgadığı görülmektedir. Bazı öğrenciler: *“Az çok ortalama bir ölçü olması lâzım. En azından açıklığın ortalama bir derece olması gerektiğini düşünüyorum. Kapalılık insanları çok rahatsız eden bir konu değil.”* (Ö3) biçiminde düşünürken buna karşın bazılarının *“Benim için tamamen tahammül meselesi. Bazı insanlar, bazı kıyafetlere tahammül edemiyorlar. Bence herkes her istediği kıyafeti giyebilmeli.”* (Ö5), *“Bana kalırsa okul makyaj yapılacak bir yer değil. Yapılmamalı; ama yapanlara da saygımız var.”* (Ö6), *“Herkes istediği gibi giyiniyor. Bence bu özgürlük... Herkesin farklı olduğu, inancına göre giyinip istediği gibi davranabileceği bir yer, özgür bir ortam sağlıyor bize.”* (Ö7) biçimindeki görüşleri ile farklı giyim tarzlarını doğal karşıladığı görülmüştür.

Giyinme biçimi

Farklılıklara tahammül konusunda vurgulanan hususlardan biri de giyinme biçimi ve buna bağlı olarak başörtüsüdür. Bir öğrenci: “Yıllarca Türkiye’de konuşulan türban sorununun önü açılmış oldu ve şu anda da özel okullardan başlayarak gayet rahat bir şekilde okula türbanla gelinebiliyor.” (Ö4) görüşünü dile getirirken başka bir öğrenci de: “Ben çok serbest kıyafet taraftarı değilim. Tesettür serbest olduktan sonra okul kıyafeti ile birlikte başörtüsünü takabileceğimizi düşünüyorduk.” (Ö3) biçimindeki görüşü ile kılık kıyafet serbestisinin kendisi için başörtüsü serbestliği olduğunu dile getirmiştir.

Bunun yanında bazı öğrenciler kılık kıyafet serbestisini yine aynı bağlamda görüşler dile getirerek başörtüsü-açık giyim şeklinde bir ikilem biçiminde tartışmışlardır:

Örtünmekle açıklığı aynı kefeye koyamayız biz sonuçta. Hani ben istediğim kadar kapanabilirim sen de istediğin kadar açılabilirsin, böyle bir denklem içinde olamaz. (Ö3)

Tayt, kısa kollu, hatlarını belli edecek herhangi bir kıyafetle gelmiyorsun. O zaman türbanın serbest bırakılması özgürlüktür diyemezsiniz. Türbana özgürlük olarak bakılıyorsa kısa kollu, taytlı, hatlarını belli edecek şekilde de gelinebilir, bu özgürlük ise eğer. (Ö4)

Siyasî veya sosyal sembol

Vurgulanan alt temalardan biri de siyasî veya sosyal semboldür. Bir öğrenci “Tamam serbest olması iyi, giyilsin ama bir konuda bunu sabote edenler var. Mesela siyasî içerikli şeyler giyenler var. Diyor ki arkadaş ne de olsa kıyafet serbest, ben bunu giyebilirim.” (Ö6) görüşü

ile durum saptaması yaparken diğeri “*Kıyafetin siyasî sembol olarak kullanıldığını birkaç kez gördüm. Bir çatışmaya neden olur mu bilmiyorum.*” (Ö8) yanıtını vererek endişesini de dile getirmiştir.

Özgürlük

Öğrencilerin “özgürlük” temasındaki görüşleri incelendiğinde, serbestlik algısı ve düşünce özgürlüğü alt temalarının vurgulandığı görülmektedir. Öğrenciler: “*Özgürlük algısı bireyin sosyal ve ekonomik seviyesine göre değişir. Üst sosyo-ekonomik düzeylerde iyi bir şeyken alt sosyo-ekonomik düzeylerde bir anlamı yoktur.*” (Ö1) görüşü ile özgürlüğü âilelerin sosyo-ekonomik seviyesiyle ilişkilendirirken başka bir açıdan “*Hani özgür olalım giyinelim. Öğrenciler de genel olarak her zaman idare baskı yaparmış gibi bir algı vardır. Ne kadar özgürleşirse ne kadar okuldan kaçarsa o kadar özgür bir alana sâhip olur.*” (Ö1) algısı ile okul kurallarına karşı gelme, “*Okul üniforması bazen insanı sıkabiliyor. Mesela okula gelirken daha rahat kıyafetler giyebilmeliyiz.*” (Ö10) düşüncesiyle rahatlık, “*Bu yaştaki öğrencilere bir özgürlük verdiğiniz zaman onu çok bilinçsizce ve gereğinden fazla kullanıyorlar. Bu yaştaki hiçbir insanda seçimlerini tam olarak belirleyemiyor.*” (Ö2) düşüncesi ile gelişim düzeyi, “*Bence mantıklı bir uygulama; çünkü tek tip kıyafette tek tipleştirme baskıcı rejimlerin uygulaması. Baskıcı zihniyetin işi.*” (Ö5) görüşü ile demokrasi ve demokratik düşünce ile ilişkilendirmişlerdir.

Serbestlik algısı

Çalışma grubunda yer alan öğrenciler, kıyafet serbestisinin arkadaşları tarafından dünya görüşlerine veya değer sistemlerine dayalı olarak farklı biçimlerde algılandığını ifade etmişlerdir.

Bazı öğrenciler “*Serbest kıyafetin de bir ölçüsünün olması gerektiğine inanıyorum. Sembol olarak kullananlar var, sabote edenler var.*” (Ö6), “*İnsanlar gerçekten sınırlarını koyamıyorlar. Ben de o yüzden serbest kıyafetin gereğinden fazla verilmiş bir özgürlük olduğunu düşünüyorum.*” (Ö2) biçiminde görüşlerini dile getirmişlerdir.

Bunun yanında başka bir öğrenci “*Serbest kıyafet yönetmeliği yürürlükte değilken öğrenciler yine de serbest gelebiliyordu. Müdür Yardımcısından azar işitebiliyorlar; ama çok da rahat gezebiliyorlardı.*” (Ö11) görüşü ile kılık kıyafet yönetmeliğinin geçmişte de uygulanamadığını vurgulamıştır.

“*Okul kıyafeti hiçbir şey ifade etmiyordu. Giyiyordum çıkartıyordum; ama bir hapishaneye gidiyormuşum gibi hissettiğim oluyordu.*” (Ö7), “*Çok fazla kısıtlanmak hoşuma gitmiyor. Meselâ saçını toplama bileyim eteğini düzelt, vs. pek hoşuma gitmiyor.*” (Ö8) biçiminde görüşler dile getirerek üniformalı dönemdeki rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir.

Düşünce özgürlüğü

Kılık kıyafet serbestisini bazı öğrenciler düşünce özgürlüğü ile ilişkilendirmişlerdir. Meselâ (Ö1) “*Serbest kıyafetle geldiğinizde serbestim ben diyorum, özgürüm diyorum kendi düşüncelerimi rahatça*

ifade edebilirim diye düşünüyorum. Bu bağlamda öğrencilere bir faydası olduğu söylenebilir.” şeklinde görüş ifade ederken bir başka öğrenci “Çünkü serbest kıyafet demek, herkes şu anda her şeyi giyiniyor demek. Yani etrafımda farklı insanlar var bunu görmüş oldum. Bu dünyada farklı düşüncelerin olduğunu hepsini kabul etmemiz gerektiğini anlamış oldum.” (Ö7) biçiminde düşünmektedir.

Karar verme hakkı

Kıyafet serbestisi konusunda karar verme hakkı kimde olmalı sorusuna yönelik olarak öğrenci görüşlerinin; öğrenciler kendileri, âileler ve öğrenciler ve âileler birlikte karar vermeli alt temalarında yoğunlaştığı görülmüştür.

Öğrenciler karar vermeli

Öğrencilerin konuya ilişkin düşünceleri şu şekildedir:

İlkokullar için velilerinden görüş alınabilir; ama biz lise öğrencisi olduğumuz için seçimlerimizi yapabilecek akıl seviyesinde olduğumuzu düşünüyorum. (Ö5)

Bence yanıtı öğrenciler vermeli; çünkü bizi en iyi biz tanıyoruz ve okul içerisinde bu karar alınmalı diye düşünüyorum. Bunu oturup öğrenci konseyi karar vermeli. (Ö6)

Bence öğrenciler vermeli... Karar vereceği konuda içinde bulunması gerekir insanın. (Ö9)

Bence öğrenciler vermeli okula giyinip gelen onlar. Bu konuda sadece velilere söz hakkı verilmesini uygun bulmuyorum. (Ö8)

Özellikle bence lise öğrencileri açısından velilere sorulması değil de öğrencilere sorulması daha mantıklı olur diye düşünüyorum...

Benim irademin elimden alındığını benim yerime büyüklerimin, âilelerimizin karar verdiğini düşünüyorum. (Ö1)

Âile karar vermeli

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerden iki tanesi; “*Velilerin vermesi daha doğru.*” (Ö10), “*Bence bu kararı veliler vermeli. Çünkü okuldan sonra o çocuklar velilerin sorumluluğu altında. Çocukların kıyafetlerini, giyim kuşamını kısmen velileri düzenliyor.*” (Ö11) biçimindeki görüşlerle okulda nasıl bir kıyafetin giyileceği kararını âilelerinin vermesi gerektiğini düşünmektedir.

Öğrenciler ve âileler birlikte karar vermeli

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerden iki tanesi şu şekilde görüşlerini ifade etmişlerdir:

Bence gerek yok velilere kadar uzanmasına bu tercihin. Bir öğrenci kendi kararını verebilir ancak veli için şöyle bir sıkıntı var. Sonuç olarak serbest kıyafet olursa o ihtiyacı karşılayacak olan onun velisi olduğu için sorulması gerçi bu açıdan mantıklı olabilir. (Ö2)

Bence hem öğrenciye hem de veliye sorulmalı. Meselâ şu anda tekrar oylama yapılırsa annem ilk olarak bana sorar ne istiyorsun diye, ama kendi bildiğini işaretler yine. (Ö7)

Okul Âidiyet Duygusu

Tablo 3. Kılık Kıyafet Serbestisi Bağlamında Okula Âidiyet Duygusuna Yönelik Öğrenci Görüşleri

Kategori	Temalar	f
Okul âidiyet duygusu	Bir sembol olarak üniforma	3
	Okul amblemi	8

Bir sembol olarak üniforma

Kıyafet serbestisi sonrası okul üniforması giyilmediği için çalışma grubunu oluşturan bazı öğrencilerin okul üniformasına özlem duydukları, onu okul aidiyet duygusu ile özdeşleştirdikleri görülmektedir.

Öğrencilerden bazıları; *“Benim rozetim de var gerçi. Okul üniforması bir bütün olarak pantolonumuz üstüne giydiğimiz tişörtümüz ve süveterimiz. Bütün olarak bakıldığında bu okulumuzun, bizim resmî kıyafetimiz. Ben bunu taşıdığımda mutlu oluyorum... Ben okulumdan örnek vereyim okulumuzun ismi formamızda yazıyor. Ben bu resmî kurumun üyesiyim; fakat normal kıyafetlerimi giyip gittiğimizde sanki bir dershaneye gelmiş gibi, bu bir rahatlık, okula eşofmanla gelen arkadaşlarımız bile var... Ben okul üniforması taraftarıyım. Çünkü dışarıdan bakınca üniformamda okulumun ismi yazdığına bir âidiyet duygusu hissediyorum.”* (Ö6), okul üniforması giymediğinde *“Ben okula çok âit hissetmiyorum, bu şekilde bana okul, daha soğuk bir ortam olarak geliyor.”* (Ö5) biçimindeki düşünceleri ile okul üniforması ile okul âidiyet duygusu arasındaki bağı vurgulamışlardır.

Bunun yanında bir öğrenci: *“Öğretmenlerinle ve arkadaşlarıyla birlikteyim. Müdürünü görüyorsun bir fark olduğunu düşünmüyorum. Aslında hepimiz aynı kıyafeti giydiğimiz zaman her yerde aynı insanlar oluyormuş gibi oluyordu.”* (Ö9) şeklindeki düşüncesi ile okul üniformasını eleştirmiştir.

Okul amblemi

Bazı öğrencilerin okul âdiyet duygusunu vurgulamaları nedeniyle kendilerine, “Okul arması ya da rozet gibi bu okulun ismini taşıyacak bir şey takma ihtiyacı hissediyor musun?” sorusu yöneltilmiştir.

Bu soru üzerine katılımcıların bazıları aşağıda verilen görüşleriyle okula âit bir amblemi veya rozeti gururla takabileceklerini belirtmişlerdir:

Sosyal Bilimler Lisesi'nin armasıyla şahsen çıkıp dolaşmaktan gurur duyuyorum. Bir Galatasaray Lisesi'ndeki adam için de durum böyle. Ama bazılarının zihinsel yapısı, zekâ yapısı öyle olmadığı için test çözemediği için bir tane meslek lisesine gitti diyelim, belki o okulun arması ile dolaşmak istemiyor. (Ö1)

Okulumla gurur duyuyorum tabii. Örneğin benim okul rozetim var, ceketime takıyorum hangi okula âit olduğumu belirtmek için kıyafete gerek yok bence. (Ö5)

Aslında dışarıda olduğumuzda, bir armamız olmuş olsa hoş olabilirdi ya da ben bir rozet takmış olsam hangi öğrenci olduğumu belirten bir şey. (Ö9)

Dışarıdayken takabilirim; ama okuldayken ihtiyaç duymam. (Ö11)

Bazı öğretmenlerimizde okulumuzun rozetleri var. Dağıtılrsa ben de severek her gün takarım. Sonuçta böyle olduğumuz için sadece sırt çantamdan anlıyorlar öğrenci olduğumuzu. Okula gidip gitmediğim pek belli olmuyordu. Böyle küçücük bir rozet dahi olsa hoş durur bence. (Ö7)

Buna karşın aynı soruya yönelik olarak öğrencilerden bazıları ise; “Hayır ihtiyaç duymuyorum.” (Ö6), “İstemem. İhtiyaç hissetmiyorum.” (Ö8), “Hayır istemem.” (Ö10) biçiminde cevap vererek okul arması ya da rozet gibi okulun ismini taşıyacak bir şey takma ihtiyacı hissetmediklerini ifade etmişlerdir.

Değişim Süreci

Tablo 4. Kılık Kıyafet Serbestisi Bağlamında Değişim Sürecine Yönelik Öğrenci Görüşleri

Kategori	Temalar	f
Değişim Süreci	Tercihlerin değişimi	2
	Formaya özlem	6
	Memnuniyet	8

Tercihlerin değişimi

Konuya dikkat çeken katılımcılar kıyafet serbestisi uygulanmaya başladıktan sonra giyim tercihlerinde de bir değişim süreci yaşandığını vurgulamışlardır. Katılımcılar görüşlerini şöyle dile getirmişlerdir:

Serbest kıyafet öncelikle ilk uygulamaya konulduğunda bir dikkat etme vardı. Bir noktadan sonra dönemin sonlarına doğru, eşofman giyenlerin sayısı katlanarak arttı. İlk baştaki hava gitti. (Ö6)

Geçen sene, okul kıyafeti vardı; ama bizim erkekler genellikle eşofmanla gelirlerdi. Bu uygulama bu sene değişti. Kotla gelmeye başladılar. Biraz daha düzgün giyinmeye başladılar. (Ö3)

Forma özlemi

Öğrencilerin “forma özlemi” temasındaki görüşleri incelendiğinde, bazı öğrencilerin kafalarının karışık olduğu, forma ile serbest

kıyafet arasında kaldıkları görülmüştür. Serbest kıyafete karşı olduklarını dile getiren öğrenciler:

Ben şahsım adına okul formasını destekleyen bir öğrenciyim. (Ö2)

Bu tür farklı giyinebilme olanağı ekonomik farklılıkları da yansıttığı için ki bu kadar rekabetin eğitim kurumuna yansımaları... açısından ben serbest kıyafetten yana değilim. (Ö4)

Ben okul üniforması taraftarıyım; çünkü dışarıdan bakınca üniformamda okulumun ismi yazdığına bir âdiyetlik duygusu var, bu okulun öğrencisi olduğumu hissediyorum. (Ö6)

Bazı öğrenciler ise kıyafet serbestisi değişimi öncesi ve sonrası arasında yaşadıkları ikilemleri şöyle dile getirmişlerdir:

Tam emin değilim... eski uygulamada saçlarınızın ne kadar uzun olacağı, meselâ bağlı mı olacak, yoksa örgülü mü olacak gibi... ayrıntılı bir düzenleme vardı... Bu açıdan düşünürsek ben de o zaman serbest kıyafeti isterim tabii ki... (Ö3)

Ama bir yönüyle de sanki bir üniforma olsa sabah uyandığımda ne giyeceğimi bilsem daha az uğraşırım diye düşünüyorum, bir yandan çok da rahat değil, bir yönüyle de rahat.. (Ö8)

Bir öğrenci ise; “Serbest kıyafet uygulaması başlamadan önce... okulda her gün ne giyeceğimizi düşünme telaşı olmasını istemediğim için, eşitlik konusunda bir sıkıntı olur diye, okulun disiplinli olması gerektiğini düşündüğüm için forma olmasını istemiştim. Ama bu serbest kıyafet uygulaması olunca baya bir rahat ediyorum.” (Ö9) biçimindeki görüşleri ile kıyafet uygulamasına geçilmesiyle yaşadığı dönüşel değişimi ifade etmiştir.

Memnuniyet durumu

Çalışma grubundaki öğrencilere “Serbest kıyafet uygulamasından memnun musunuz?” sorusu yöneltilmiş, alınan cevaplar aşağıda sunulmuştur.

Kendi adıma kesinlikle faydalı olduğunu düşünüyorum, memnunum yani. (Ö1)

Bizim okulumuzda belli bir ölçü olduğu için memnunum. Biz de aşırılık yok. Ben bu açıdan ben memnunum. (Ö3)

Yatılı kalıyorum. Ütü işim ortadan kalktı. Kıyafetlerimi temizleme işim ortadan kalktı. Şimdi istediğim temiz kıyafetimi giyerek okula gidebiliyorum. Çok rahat oldu benim için, pek çok kişi için de rahat olmuştur. Bir külfetti o bizim üzerimizde... (Ö5)

Ben çok daha mutluym serbest kıyafet ile üniformaya göre. (Ö7)

Bir yönüyle memnunum çünkü çok fazla kısıtlanmak hoşuma gitmiyor. Mesela saçını topla ne bileyim eteğini düzelt vs pek hoşuma gitmiyor. (Ö8)

Önce ben de forma devam etmeli diye düşünüyordum, sonra bu uygulamanın içine girince serbest kıyafet olmasını istedim. (Ö9)

Okul üniforması bazen insanı sıkabiliyor. Meselâ okula gelirken daha rahat kıyafetler giyebilmeliyiz. Seçim hakkımız olsun kıyafette böyle. (Ö10)

Açıkçası memnunum... Son birkaç ayda hiçbir sorun olduğunu görmedim. Olacağını da zannetmiyorum. (Ö11).

Bu cevaplar yanında, bazı öğrencilerin “Hayatımda çok değişik bir şey olmadı. Ben meselâ okul kravatını özliyorum...” (Ö2), “Ben memnun olmadığımı hem fikren ve hem de üzerimdeki formadan da

anlaşılacağı üzere görüntümlle dile getiriyorum.” (Ö4) görüşleri ile memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Sosyo-ekonomik Düzey

Tablo 5. Öğrencilerin Sosyo-ekonomik Düzeylerine Bağlı Olarak Kılık Kıyafet Serbestisine Yönelik Görüşleri

Kategori	Temalar	f
Sosyo-ekonomik Düzey	Ötekileştirme	8
	Rekabet	5
	Ek Maliyet	4

Ötekileştirme

Ötekileştirme temasındaki görüşler incelendiğinde; bazı öğrenciler sosyo-ekonomik düzeyin (SED) kıyafete ve okul iklimine yansıdığını düşünürken bazıları ise kıyafet serbestisinin sınıfsal farklılıkları belirginleştirmedini ifade etmiştir.

Kıyafet serbestisinin öğrenciler arasında sınıfsal farklılıkları belirginleştirmedini düşünen öğrenciler görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

...sonuç olarak arada çok fazla bir fark olmuyor, şu şekilde de zenginlerle fakirler arasında, gösteriş meraklısı insanlar açısından oluyor; ama genel olarak bizim okulda böyle bir rahatsızlık yaşanmadı... Ama sosyal eşitlik çok farklı yönlerden de karşımıza çıkıyor sadece kıyafet ile değil, mesela telefonda da ayakkabılardan da farklı şeylerden de bu sadece kıyafetlerle halledilecek bir şey değil. Sosyal adalete bu yönden bakmak bana basit geliyor. (Ö5)

Forma eşitlik sağlıyordu; ama şu anda bu okul olarak baktığımızda uç noktalar yok, bazıları çok şey giyinirken bir ayrımcılık

yok. Burada da herkes sonuçta bir kot bir tişört, böyle geliyoruz, Bir sıkıntı olmadı yani. (Ö7)

Eşitlik yönünden de okulumuzda çok büyük bir sıkıntı olduğunu görmedim. Her yerde aynı tarz kıyafetler satılıyor. (Ö9)

Etkilemez, çünkü insan forma giyerken bile, o insanın maddi durumunun iyi mi kötü mü olduğunu rahatça anlayabilirsiniz. (Ö11)

Kıyafet serbestisinin öğrenciler arasında sınıfsal farklılıkları belirginleştirdiğini düşünen öğrenciler görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

Farklı farklı giyiniyoruz ve bu durum da sınıf farklılıkları ortaya çıkıyor. Bu önemli bir nokta. Meselâ birisi markası olan bir kıyafet giyiyor, marka amblemi var. Bu sadece öğrenci ile öğrenci arasında değil, öğretmen ile öğrenci arasında da etkili olacak. (Ö4)

Kıyafetine göre davranan insanlar görüyorum. Forma bir eşitlik sağlıyor; çünkü herkes aynı şeyi giydiği için. Kimin maddî durumu nasıl insanları birbirinden ayırmıyor. Serbest kıyafette tabii herkesin maddî durumu aynı da değil. Kıyafetleri aynı değil. O yüzden bir yargılama oluyor. (Ö8)

Serbest kıyafetin de bir o kötü yanı var. Forma olduğunda da eşitlik sağlanabiliyor. (Ö10)

Bunların dışında iki öğrenci şu görüşleri ile toplumdaki kanıyı dile getirmiştir:

Ben gelmeden önce birkaç tane okula baktım meselâ hiç Bakırköy'den ya da Ataköy'den bir okul biz tek tip kıyafete geçelim dememiş. Baktığınız zaman Tokat'ın kenar bir ilçesi demiş. (Ö1)

Anadolu'ya baktığım zaman, şunu görüyorum. Birisi diyor ki sınıf farklılıkları bir de okula geldiği belli olsun tarzında düşünürken diğeri, bunu bir özgürlük olarak düşünüyor. Bunun en büyük getirdiği sorun ötekileşme. Bir tarafın diğer tarafı ötekileştirdiği bir toplumuz. (Ö4)

Rekabet

Toplumdaki bazı bireylerde var olan kıyafet serbestisinin öğrenciler arasında eşitsizliği belirginleştirerek rekabete yol açacağı düşüncesini sorgulamak üzere öğrencilere; “Öğretmenleriniz arkadaşlarınız veya kendi içinde bir rekabet yaşıyor musunuz?” sorusu yöneltildi.

Öğrencilerin bazıları şu görüşleri ile rekabetin var olabileceğini ifade etmiştir:

Bu tür farklı giyinebilme imkânı ekonomik farklılıkları da yansıttığı için ki bu kadar rekabetin eğitim kurumuna yansımaya neden olur. Siz bunu yarın ne giysem rekabetine dönüştürürseniz burada artık eğitim değil kıyafetler yarışır. Bir tür yarışma programına döner. (Ö4)

Bu okul başarıya odaklanmış bir okul olduğu için kılık kıyafete çok önem verecek bir okul değiliz. Bu durumu farklı okullardan düşünecek olursak; A kişisi gayet güzel baştan aşağı çok pahalı markalar giyinmiş, B kişisi ise normal kıyafetler, her gün şu çatışma olabilir. A kişisi böyle gelecek, ben de böyle geleyim... (Ö6)

Belli bir yaştan sonra 6. veya 7. sınıfta insan okulda öne çıkmış insanları örnek almaya başlıyor. 8. sınıfta bir çocuk, okulunda daha pahalı şeyler giyen biri olduğunda muhakkak buna özeneciktir. (Ö1)

Âilesinin ekonomik düzeyinin iyi olduğunu ifade eden bir öğrenci; *“Bu okulda benden daha iyi giyinen insanlar yok, iyi giyiniyorum. Kıyafetlerimi düzgün giyiniyorum. Ama benden daha alt seviyedeki insanlar giydiğim şeylere bakarak bir özenme bir üzülmeye olabilir. Bunu yaşıyor olabilirler. Bunu bilmiyorum.”* (Ö2) biçimindeki görüşü ile aslında dolaylı olarak kendisinin de bir rekabetin içinde olduğunu ifade etmiştir.

Bazı öğrenciler de *“Kendi şahsım adına konuşayım. Hiçbir şekilde rekabet yaşamam. Önüme ne geldiyse o. Okulda böyle bir şey olmadığı için bizde de böyle bir şey olmaz. Biz, kim ne giydi diye asla birbirimize bakmayız.”* (Ö3) biçimindeki düşüncesiyle rekabetin olmadığını ifade etmiştir.

Ek maliyet

Kıyafet serbestisinin âilelerine ekstra bir malî yük getirdiğini düşünen öğrenciler görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

Benim babam yok ailemin durumu da iyi değil. Bu durum zorluk yaratacak... Sürekli yeni kıyafetler almak zorundasın. Meselâ iki seneyi sen iki takım kıyafetle çıkarabiliyorsan öbür türlü her ay yeni kıyafetler ekleyeceksin ekstra. (Ö3)

İnsanda bir beğenme ve beğenilme beklentisi olduğu için insanlarda okula daha iyi kıyafetlerle gelme istekleri olabilir. Bu sebeple serbest kıyafet bir yük getiriyor olabilir. Okul kıyafeti pahalı bir kıyafet değildi, daha ucuz bir kıyafetti. (Ö5)

Evet aslında daha önce dershaneye falan da gidiyorduk. Kıyafet alıyorduk; ama şimdi daha çok kıyafet almaya ihtiyacımız oluyor ve daha uygun kıyafetler seçmemiz gerekiyor. (Ö9)

Kıyafet serbestisinin âilelerine ekstra bir malî yük getirmediğini düşünen öğrenci ise görüşünü; “*Serbest kıyafet daha pahalıya gelirdiye düşünmüyorum; çünkü siz zaten normalde günlük hayatta giydiğiniz şeyleri tekrar okula giyeceksiniz. Çocuk dışarıda bir yere giderken pantolon kazak giyiyorsa okula giderken de aynı şeyi giyecek.*” (Ö1) biçiminde dile getirmişlerdir.

Kişisel İmaj Gelişimi

Tablo 6. Kılık Kıyafet Serbestisinin Kişisel İmaj Gelişimlerine Etkisine Yönelik Öğrenci Görüşleri

Kategori	Temalar	Alt Temalar	f
Kişisel İmaj Gelişimi	Estetik gelişim	Modayı izleme	7
		Ne giysem kaygısı	4
		Makyaj / takı / saç / sakal	6
		Kişisel duruş	2
		Rahatlık / Kolaylık	6
	Özerklik ihtiyacı	Özgüven	4
		Alış veriş deneyimi	2

Konuyla ilgili katılımcı görüşleri incelendiğinde, bazı görüşler kategori etrafında toplanırken diğerleri temalarda yoğunlaşmıştır.

Katılımcılar kılık kıyafet serbestisinin kişisel imajlarının gelişimindeki etkisini şöyle cümleleri ile ifade etmişlerdir:

Bir tarz geliyor. Evet, okula nasıl gideceğini, dışarıda okuldan sonra da nasıl yaşayacağını, ne tür giyineceğini meselâ saçını mı uzatacak, sakal mı bırakacak, küpe mi takacak bu serbest kıyafetle birlikte lisede belirlemeye başlıyorlar. (Ö5)

Bunu giysem bunun üzerine ne giyerim... Sonra bir kafede oturduğunda stil dergilerini incelemeye başlayacak. Sarı kazağın

üzerine yeşil takı takılmaz diyecek. Ben kişisel imaj gelişiminde etkili olur diye düşünüyorum. (Ö6)

Sonuçta dışarıdaki insanlar ne der tarzı değil de, ben neyle daha rahat ederim ya da dışarıya kendimle ilgili nasıl bir izlenim veririm, o ölçülerle giyinmesi gerektiğini düşünüyorum. (Ö9)

Estetik gelişimi

Estetik gelişimi başlığı altında modayı izleme, ne giysem kaygısı, makyaj, takı, saç ve sakal, kişisel duruş ve rahatlık/ kolaylık alt temalarının öne çıktığı görülmektedir.

Kıyafet serbestisinin estetik gelişimleri üzerindeki etkisini öğrenciler şu görüşleriyle dile getirmişlerdir:

Serbest kıyafetin estetik gelişime bir etkisi oldu diye düşünüyorum. (Ö5)

Ayakkabım şuna uydu mu, üstüne şu geldi mi? Bir alış verişe gittiğimde daha dikkatli seçiyorum. Okula giderken ne giyeceğim hangisi daha uygun olur bunu düşünmeye başladım. (Ö7)

Önceden çok fazla dikkat etmiyordum. Ama şu anda biraz dikkat ediyorum. Ne giydim, onunla ne giyeyim diye. Estetiği geliştirdi yani. (Ö8)

...dış görünüşüme pek dikkat etmiyordum. Estetik açıdan biraz daha düşünceleriniz geliyor. (Ö11)

Bu görüşlerin yanında bir öğrenci de “Bir şey diyemeyeceğim, bir etkisi olmadı diye düşünüyorum.” (Ö6) görüşünü dile getirmiştir.

Modayı izleme

Öğrencilere “Kıyafet serbestisi markalı kıyafetler ya da moda ya ilgiyi artırdı mı?” sorusu yöneltildi. Konuya ilişkin öğrencilerden alınan cevaplar şöyledir:

Marka giymek yerine düz bir kıyafet giymek. Serbestsiniz düz kıyafetler markaya öne çıkartmayacak şekilde kıyafetler giyilebilir. (Ö1)

Çevreme bakarak değerlendirirsem böyle bir eğilim görmüyorum... Kendi çevremde yok. Arkadaş grubumda yok ama diğer gruplarda var mıdır bilmiyorum. (Ö6)

Daha çok ilgilenmeye başladık. Ben de ilgilenmeye başladım. Önceden tamam, giy üstüne, çık falan. Hâlâ öylede. Sonuçta dikkat ediyoruz. (Ö7)

Evet moda ya ilgi arttı. (Ö8)

Yani, bir anlamda ben öyle çok takip etmiyorum; ama bir anlamda biraz etkisi oldu. (Ö9)

Hayır ben takip etmiyorum. (Ö10)

Modaya ilgim yok. (Ö11)

Ne giysem kaygısı

Öğrenciler bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

Önceden sadece hafta sonu ne giysem diye düşünürken şimdi okulda ne giysem diye düşünmeye başladım. İnsanları rahatsız etmemek açısından da görsel olarak da iyi görünmen gerekiyor. Ancak buna daha çok kızlar özen gösteriyor. (Ö7)

Başkasının düşüncesi önemli sonuçta. Okula şimdi daha özenli geliyorum. Forma olunca giyinip saçını da nasıl yapıyorsan yapıp çıkıyorsun. (Ö8)

Ben direkt elimi dolaba atıyorum, elime ne geçerse giyiyorum. (Ö10)

Erkekler pek fazla dikkat etmez. Kızlar iyi görünmek için uğraşır. Biz kötü görünmemek için uğraşırız. Bu gün ne giysem değil, bu gün temiz olan ne var, onu giymeye çalışırız. (Ö11)

Makyaj / takı / saç / sakal

Öğrenciler bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

Geçmişte okulumuzda öyle bir sıkıntı hiçbir zaman olmadı... Ben haddinden fazla olduğunu düşünüyorum. Makyaj, takı, meselâ bunlar özgürlükle gelen şeyler... Gereksiz bence. Bir kızın okula öyle makyajla gelmesi, okul yani. (Ö1)

Ben hiçbir konunun okullarda yasaklanması taraftarı değilim. Özellikle sakal çok büyük sorun benim için, her sabah tıraş olmak çok zor geliyor, ben hocalardan kaçıyorum bu yüzden, sakalları kesmemek için. İdeolojik bir nedenle sakal bırakmadım, tamamen üşendiğim için kesmedim. (Ö5)

Bana kalırsa okul makyaj yapılacak bir yer değil. Yapılmamalı; ama yapanlara da saygımız var. Tabi ki aşırıya kaçmamak suretiyle. (Ö6)

Takı takılıyor; ama hiç öyle abartılı şeyler takıldığını görmedim. Sakal üst dönemlerimizde oluyor. Uzun saç serbest aslında o yönde; ama kimsede öyle aşırı makyaj ya da abartılı şeyler olduğunu görmedim. (Ö9)

Abartmayacak şekilde olmalı. Meselâ bir gerdanlık içinde durur. Belki basit, dikkat çekmeyen bir küpe takılabilir, ama görüyorum

arkadaşlarımın kollarında kocaman bileklikler var, dikkat çekiyor. (Ö11)

Benim de iki tane bileziğim var; ama öyle aşırı bir şey değil böyle büyük büyük, sevdiğim için takıyorum. (Ö7)

Kişisel duruş

Konuya ilişkin öğrenci görüşleri şöyledir:

Kıyafetiyle anlıyorsunuz o tipin nasıl biri olduğunu. Böyle âsi tipli bir ruhsa bunu gösteriyor, kimin daha muhafazakâr olduğu, kimin daha normal olduğu anlaşılıyor tabii. Eskiden olsa mesela herkes okul kıyafetiyle geldiği için o kişi hakkında özellikle belirleyici bir özelliği olmadığından dolayı bir şey söyleyemezsiniz; ama şimdi kıyafetine bakarak bir görüş belirtebilirsiniz, kıyafeti karakterini de yansıtıyor. (Ö1)

Açıkçası önceden öğrenciyi öğrenciden ayırt etmesi zor oluyordu. Herkeste kıyafet aynıydı. Şimdi öğrencinin giydiği kıyafete göre, duruşuna göre öğrenciyi tanımlayabiliyorsunuz. (Ö11)

Rahatlık-kolaylık

Estetik gelişimi alt temasında öğrencilerce vurgulanan hususlardan biri de kıyafet serbestisinin “rahatlık-kolaylık” üzerindeki etkisidir. Kıyafet serbestisi uygulamasının hayatını zorlaştırdığını düşünen öğrenci görüşünü “Yurtta yıkaması ve kurutması hep bir sıkıntı. Eskisi gibi pantolonumuzu gömleğimizi giyip gitsek mi diye arkadaşlarla konuşuyoruz. Üniforma bir kolaylıktı.” (Ö1) biçiminde dile getirmiştir.

Buna karşın kıyafet serbestisinin hayatlarını kolaylaştırdığını düşünen öğrencilerin görüşleri ise şöyledir:

Yatılı kalıyorum. Ütü işim ortadan kalktı. Kıyafetlerimi temizleme işim ortadan kalktı. Şimdi istediğim temiz kıyafetimi giyerek okula gidebiliyorum. Çok rahat oldu benim için. Bir külfetti o bizim üzerimizde. (Ö6)

Serbest kıyafet bence çok daha rahat. Mesela üniforma olsaydı etek giymek zorunda kalacaktık. Mesela o eteğin çorap derdi var, yok yırtıldı mı falan... Onun tişört derdi var... Ben o üniformayla hiç rahat oturamıyorum. O etek yüzünden veya belki kumaşından dolayı yazın daha çok sıcaklayıp kışın üşüyebiliyoruz. Serbest kıyafet olunca tam ortama uyum sağlamamız daha kolay oluyor. Mesela üniformayla otururken hani eteğim açıldı mı; falan gibi endişelerim kalmadı. (Ö7)

Bence forma giydiğimde... Sevmediğim içinde rahat etmediğim bir şeyle ders dinlemek çok rahat olmuyordu. Böyle eteğini çekiştir hırkanı düzelt böyle şeylerle uğraşıyorduk. Bu da dikkatimizi dağıtıyordu. Bu yüzden serbest kıyafet giydiğimizde rahat oluyoruz. (Ö8)

“Bence biraz daha bir salaş giyinmeyi getirdi. Hani nasıl olsa okulda herkes serbest deyip daha bir rahat kıyafetler giyiyor.” (Ö9),

En fazla iki üç tane alabiliyorsun. Bir tanesi zaten yırtılacak. Mesela kirlendi, yıkandı; ama daha kurumadı. Eski okulumda üstün kirli olunca kızıyorlardı zaten... Ama serbest kıyafetle böyle bir şey kalmadı. (Ö10)

Özerklik ihtiyacı

Öğrencilerin “özerklik ihtiyacı” temasındaki görüşleri incelendiğinde; özgüven ve alışveriş deneyimi alt temalarının öne çıktığı görülmektedir.

Özgüven

Katılımcılar konuya ilişkin görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

Şimdi bir özgüven var ve bunda da serbest kıyafetin çok etkili olduğunu düşünüyorum. (Ö1)

Önceden daha bir çocuk hissediyordum. Şimdi ise kendi öz güvenimin yerine geldiğini, oturduğunu düşünüyorum. (Ö7)

Kıyafetine göre davranan insanlar görüyorum. Meselâ, bugün çok güzel bir şey giymiştir. İşte özgüveni çok yüksek olur. (Ö8)

Serbest kıyafet insanı olgunlaştırıyor, neye nasıl bakacağını anlayabiliyor insan. (Ö11)

Alışveriş deneyimi

Özerklik ihtiyacı teması altında 2 öğrenci kıyafet değişikliğinin alışveriş yapmalarına katkı sağladığını belirtmektedir. Öğrenciler görüşlerini aşağıda şekilde ifade etmişlerdir:

Kıyafet serbestliğinden sonra okulda ne ile rahat edersem, okulda giymeme ne daha uygun olursa onu almaya başladım. Ona göre tercih etmeye başladım. (Ö7)

Şimdi daha çok kıyafet almaya ihtiyacımız oluyor ve daha uygun kıyafetler seçmemiz gerekiyor. Bu yönden daha çok araştırma yapıyorum. (Ö8)

Tartışma ve Sonuçlar

Bu çalışmada Mümtaz Turhan Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin kılık kıyafet serbestisine ilişkin görüşleri nitel yöntemle araştırılmıştır. Öğrencilerinin kılık kıyafet serbestisine ilişkin görüşleri; demokratikleşme, âilelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri, okul âidiyet

duygusu, kişisel imaj gelişimi ve değişim süreci kategorileri bağlamında değerlendirilmiştir. Bu çerçevede ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Demokratikleşme kategorisine dayalı elde edilen sonuçlar; farklılıklara tahammül, özgürlük ve karar verme hakkı temalarına dayalı öne çıkan alt temalar altında sunulmuştur. Öğrencilerin, kılık kıyafet serbestisini giyinme biçimi bağlamında başörtüsü-açık giyinme ikileminde ele alarak sosyal veya siyasî sembol olarak kullanılabildiğini ve bunun çatışmalara neden olabileceği endişesini taşıdıkları görülmüştür. Bu bağlamda farklılıklara tahammül konusunda öğrenciler, kıyafet serbestisinin, özgür bir giyim ortamı oluşturduğu, bireylerin giyimlerine göre dünya görüşlerinin belirginleştiği; ancak bazı öğrencilerin bu durumu yadırgadıkları, bazılarının ise farklılıkları hoş görü ile karşıladığı görülmüştür. Öğrenci görüşleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde henüz kıyafet serbestisinin içselleştirilmediği, kafa karışıklığı yaşandığı görülmektedir. Kafa karışıklığının arka plânında üniformalara tarihsel süreç içinde yüklenen içselleştirilmiş anlam ile yeni duruma uyum çabası olduğu düşünülmektedir. Çünkü tarihsel süreç içinde üniforma yönetsel gücün öğrencilere dayatılmasının bir sembolü olarak işlev görmektedir (Brunsmas, 2004). Üniforma okullarda önem verilen inançları ve ahlâkı temsil eder. İstenen itaat yapısı ve düzeyi tektipleştirilmiş giyim rejimi aracılığıyla telkin edilir (Joseph, 1986; Burkemper, 2008; Dussel, 2005).

Öğrenciler kıyafetlerine müdahaleyi giyinme özgürlüğünün sınırlandırılması olarak görüp özgürlükle kıyafet serbestisi arasında ilişki

kurmaktadır. Ancak bu ilişkide kıyafet özgürlüğüne getirdikleri yorum farklılaşmaktadır. Bazı öğrenciler kıyafetin bir ölçüsünün olması gerektiğini ve gereğinden fazla verilmiş bir özgürlük olduğunu düşünürken bazıları da kıyafet serbestliğini geçmişteki üniformalı dönemle karşılaştırarak kılık kıyafet yönetmeliğinin kendilerini rahatsız eden bir uygulama olduğunu ve buna aykırı davranışlarda da yönetmeliğin zaten uygulanmadığını vurgulamışlardır. Genel olarak kıyafet serbestliğini; kıyafette çeşitlilik, okul kurallarını esnetme, kıyafetteki serbestliği bir sembol olarak düşünce serbestliğinin temeli ve öğrencilerin sosyal kökenlerine ve gelişim düzeylerine göre kıyafete yükledikleri anlama bağlı farklılaşmalar olarak ifade etmişlerdir.

Gerçeklik ifade eden nesnelere kendi içlerinde anlam taşımamakta; sembolik etkileşimde bulunan sosyal aktörler tarafından gerçekliğin doğasına ilişkin nesnelere bir takım anlamlar yüklenmektedir. Basit fiziksel nesnelere ya da olaylar sembolik olmayan ve herkes tarafından aynı şekilde gözlemlenen göstergeleri içerirken bunların sembolik anlamları herkese göre farklılıklar gösterebilmektedir (Coulon, 2010). Öğrenciler özgürlüğe farklı anlamlar yükleseler de genelde giyime müdahale edilmesini düşünce özgürlüğünü de içeren kişisel özgürlüklerinin sınırlandırılması olarak gördükleri söylenebilir.

Okulda giyilecek kıyafetin nasıl olacağı kararını, kimin vermesi gerektiği konusundaki öğrenci görüşleri, bu kararın kendileri, âileleri ve âileleri ile birlikte kendileri tarafından alınması alt temaları altında toplanmıştır. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin çoğunluğu karar hakkının kendilerinde olması gerektiğini ancak bazıları giyim maliye-

tinin âileleri tarafından karşılandığı için âilelere de sorulması gerektiğini düşünmektedir. Öğrencilerin karar vericiler arasında eğitim yöneticileri ve okul topluluğunu oluşturan kesimlerin karar alma merhalesinde düşünülmemesi ilgi çekicidir. İlgili alanyazında üniforma karşıtları (Burkemper, 2008; Dussel, 2005; Mimmo, 2012; White, 2000) gerekçelerinde; üniformaların öğrencileri karar verme özgürlüğünden uzaklaştıracağını ve karar vermeyi öğrenmenin büyümenin önemli bir parçası olduğunu iddia etmektedirler. Dolayısıyla öğrencilerin kendileriyle ilgili kararın bir parçası olması doğal bir hak olmaktan öte, eğitimsel bir araç olarak da görülmelidir.

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin kılık kıyafet serbestisi ile görüşlerinde vurgulanan kategorilerden biri de okul âidiyet duygusudur. Kıyafet serbestisi sonrası okul üniforması giyilmediği için çalışma grubunu oluşturan bazı öğrencilerin okul üniformasına özlem duydukları, onu okul âidiyet duygusu ile özdeşleştirdikleri görülmektedir. Buna karşın öğrencilerin çoğu bu duyguyu bir amblem ya da rozetin karşılayabileceği görüşündedirler. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin, okullarının Türkiye'nin en iyi okulları arasında gösterilmesinden kaynaklanan bir duyguyla, okula ilişkin amblem ve formayı gururla taşıdıkları, okula âidiyet duygusunu önemsedikleri görülmektedir. Davranışlar, bireyler arası ilişkilerde sembollerin algılanmasına, değerlendirilmesine ve onlar üzerinde edinilmiş yargılara bağlı olarak ortaya çıkar (Güngör, 2013). İnsanlar şeylere karşı, şeylerin kendilerine ifade ettikleri anlamlara göre tavır alırlar (Wallace ve Wolf, 2004; Hall, 2007). Bu çerçevede çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin okulu olan

Mümtaz Sosyal Bilimler Lisesi Türkiye’de başarılı öğrencileri sosyal bilimler alanına özendirmek için dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın talimatıyla açılmış ilk sosyal bilimler lisesidir (İlk sosyal bilimler lisesi açıldı, 2003). Öğrenciler bu alanda açılan ilk lise olmanın gururu ile okullarının yüksek bir statüye sahip olduğunu düşünmektedirler. Okul kıyafetlerinin bu statünün bir sembolü olarak görülmesi nedeniyle kıyafet serbestisi sonrası öğrenciler tarafından okulu temsil edecek bir sembol olarak rozet ya da amblemle ikame edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Öğrenciler, kıyafet serbestisine ilişkin görüşlerini sunarken vurgulanan hususlardan biri de değişim sürecidir. Öğrenci görüşlerinde, tercihlerin değişimi, formaya özlem ve memnuniyet durumu olarak üç tema vurgulanmıştır. Ancak katılımcıların kıyafet serbestisine geçilmesiyle giyinme biçiminde bir değişim yaşandığı konusunda görüş birliği içinde oldukları ve değişimin biçimi konusunda görüş farklılıkları yaşadıkları görülmektedir. Bazı öğrenciler okul âdiyet duygusunu ortadan kaldırdığı, ekonomik eşitsizlikleri belirginleştirdiği, okul disiplinini olumsuz etkilediği düşünceleri ile serbest giyinmeye karşı olduklarını ifade etmişlerdir. Buna karşın çalışma grubunda yer alan öğrencilerin çoğunluğu serbest kıyafet uygulamasına geçilmesinden memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durum yeni uygulamaya bir alışma süreci olarak nitelendirilebilir. Yeni uygulamadaki değişimin özellikle erkek öğrencilerin kıyafetlerinde daha fazla gözlendiği vurgulanmaktadır. Erkek öğrencilerin üniformalı dönemde eşofmanla

gelirken şimdi daha düzgün kıyafetlerle gelmeye başladıkları vurgulanmıştır.

Çalışma grubunu oluşturan öğrenciler, kıyafet serbestisine ilişkin görüşlerini sunarken vurguladıkları hususlardan biri de sosyo-ekonomik düzeylerinin öğrencilerin giyimlerine yansımadır. Katılımcı görüşleri; ötekileştirme, rekabet ve ek maliyet olmak üzere üç temada toplanmıştır. Bazı öğrenciler, kıyafet serbestisinin öğrenciler arasında sınıfsal farklılıkları belirginleştirdiğini düşünürken bazıları ise belirginleştirmedini düşünmektedirler. Katılımcıların görüşlerine göre kıyafet serbestisinin sınıfsal farklılıkları belirginleştirdiğine ilişkin bir görüş birliği olmadığı görülmektedir. Ancak öğrencilerin çoğunluğu, kıyafet serbestisinin ailelerine ekstra bir mali yük getirdiğini düşünmektedirler. Okullarında kıyafete dayalı bir rekabet yaşamadıklarını fakat başka okullarda yaşanabileceği olasılığını vurgulamışlardır. Bu durum alanla ilgili yapılmış araştırmalarla da desteklenmektedir. Meselâ Solomon (1989)'a göre elbiseler makro düzeyde, sosyo-ekonomik statü, meslek ya da etnik köken vb. hakkında bilgileri iletirken mikro düzeyde daha çok kişisel nitelikleri, değerleri ya da alt kültür bağlantılarını sunmaktadır. Bu düşünceden hareketle kıyafet serbestisinin öğrenciler arasında farklılıkları belirginleştirebileceği söylenebilir.

Çalışma grubu tarafından vurgulanan konulardan biri de kıyafet serbestisi kararının kişisel imaj gelişimleri üzerindeki etkisidir. Katılımcıların konuya yönelik görüşleri, estetik gelişim ve özerklik ihtiyacı temalarında toplanmıştır. Konuya dâir görüş belirten katılımcı görüşlerinde; kıyafet serbestisinin kişisel imaj geliştirmelerine fırsat verdi-

ğini, estetik gelişimlerine katkısı olduğunu, beğenilme arzusundan hareketle ne giysem kaygısı yaşadıkları ancak kıyafet serbestisinin rahatlık sağladığını ve hayatlarını kolaylaştırdığını, kendilerini daha iyi hissetmelerini ve olgunlaşmalarını sağladığını ve bu durumun özgüven gelişimlerine katkı sağladığını hissettiklerini dile getirmişlerdir. Kişisel imajın oluşumu, bireyin kendisi ve çevresiyle kurduğu etkileşimin bir sonucudur (Özüpek, 2005). İmaj kendimizi nasıl algıladığımız ve başkaları tarafından nasıl algılandığımızla ilgilidir (Carnegie, 2010). Öğrenci görüşlerinden hareketle kıyafet serbestliğinin öğrencilerin psikolojik ve sosyal gelişimlerini olumlu etkileyebileceği söylenebilir.

Katılımcıların çoğunun, aşırıya kaçmamak koşuluyla makyaj yapılabileceğini, saç ve sakal bırakılabileceğini ve aksesuarların takılabileceğini, kıyafetlerinin kişisel duruşlarını yansıttığını, giyim stili ve kıyafet tercihlerine göre bireylerin tanımlanabildiğini ifade etmişlerdir. Bazı öğrenciler serbest kıyafete geçilmesiyle üniformalı dönemden farklı olarak tek başlarına, kendi beğenilerine göre alışveriş deneyimi fırsatı yakaladıklarını dile getirmiştir. Bu süreç farklı açılardan çeşitli yazarlarca desteklenmektedir. Meselâ etkileşimci görüşe göre görünüm, elbise, jestler, kişisel bakım, giyim ve konum ... vb. sözsüz iletişimin sembollerini içerir ve bir anlamda bireyin kendini oluşturulmasında rol oynar (Miller, 1998). Okullarda üniformaya karşı olanlar da “*Öğrencilerin kendileri için elbise seçimleri yapmayı ve alışverişini öğrenmelerinin gerektiğini, bu deneyimleri yaşamının büyümenin önemli bir parçası*” olduğunu ifade etmektedirler (Mimmo, 2012; Siegel, 1996; White, 2000). Bireylerin sosyalleşmelerinde giyimin

önemli bir yeri vardır. Okulların işlevlerinden biri de öğrencileri hayata hazırlamaktır. Stone (1965)'a göre insanlar elbise yoluyla da sosyalleşir ve bu hayat boyu devam eder. Bu sürecin sağlıklı yaşanması bireylerin daha sonraki yaşamında girebilme olasılığı olan (ebeveyn, tüketici, çalışan gibi) rollere hazırlanması bakımından önemlidir (Miller, 1998).

Araştırma ile ulaşılan sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde; öğrencilerin kıyafet serbestisine henüz uyum sağlayamadığı, bir kafa karışıklığı yaşandığı ve uygulamayı farklı perspektiflerden ele aldıkları görülmektedir. Okul yönetimlerinin demokratik bir yaklaşım sergilemeleri öğrencilerin bu geçiş sürecini olumlu etkileyebilir. Öğrencilerin kıyafet serbestisine ilişkin yaklaşımlarının dünya görüşlerinden, içinden geldikleri sosyo kültürel yapılardan etkilendiği söylenebilir. Ancak öğrencilerin kıyafet serbestisi uygulamasından çoğunlukla memnun oldukları görülmüştür. Öğrencilerin alışveriş deneyimi yaşamaması, kıyafetleri ile ilgili kararı kendilerinin vermesi, kişisel imaj gelişimi, estetik gelişimi, özerklik ihtiyacının karşılanması ve öz saygılarının artması gibi nedenlerle serbest kıyafet uygulamasının gelişimlerine ve olgunlaşmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak bu olumlu katkılar yanında serbest kıyafet uygulaması ile okul âidiyet duygularının zayıfladığı, üniformasız giyimin kimilerince ölçüsüzce giyim olarak algılandığı ve suistimal edilebileceği endişeleri dile getirilmiştir.

Bu yargı ve sonuçlara dayalı olarak şu önerilerde bulunabilir; öğrencilerde gözlemlenen kafa karışıklığının giderilmesi ve farklılıklara tahammül ve yeni durumu içselleştirebilmeleri için okul yönetim-

lerince öğrencilerin demokrasi bilincini de geliştirecek çalışmalar yapılmalıdır. Öğrencilerin okul âdiyet duygularını besleyen ve bağlılık yaratan etkenleri ikame edecek, kıyafete eş değer, okulu temsil edecek sembol veya simgeler kullanılabilir. Ölçsüz giyim veya görünümünde, öğretmen ve okul yöneticileri, bireysel karar verme hakkını ihlâl etmeden rehberlik yaparak öğrencilerin sağlıklı bir giyim kültürü geliştirmelerine katkıda bulunulabilir.

Kaynakça

- Akbaba, A. ve Konak, M. (2014). Yeni ilk orta ve lise kıyafet yönetmeliğinin veli ve öğrenci görüşlerine göre incelenmesi. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 21-40.
- Anderson, W. (2002). *School dress codes and uniform policies* (Rapor No. 4). University of Oregon: ERIC Clearinghouse on Educational Management.
<http://eric.uoregon.edu/pdf/policyreports/policy%20report%20dress%20code.pdf>
- Arthur, B. L. (1999). Introduction: Dress and the social control of the body. L. B. Arthur, (Ed.), *Religion, dress and the body* içinde (1-7). Oxford: Berg.
- Belk, R. W. (1988). Possessions and the extended self. *Journal of Consumer Research*, 15(2), 139-168.
- Blumer, H. (1986). *Symbolic interactionism: perspective and method*. California: Univ. of California Press.
- Blumer, H. (1998). The methodological position of symbolic interactionism. *Sociology. Thought and Action*, 2(2), 147-156.

- Bodine, A. (2003). School uniforms, academic achievement, and uses of research. *The Journal of Educational Research*, 97(2), 67-71.
- Boutelle, M. (2008). Uniforms: Are they a good fit? *Education Digest*, 73(6), 34-37. EBSCOhost veritabanından edinilmiştir.
- Bowen, J. (2003). *History of western education*. London: Routledge.
- Brunsma, D. L. ve Rockquemore, K. A. (1998). Effects of student uniforms on attendance, behavior problems, substance use, and academic achievement. *The Journal of Educational Research*, 92(1), 53-62.
- Brunsma, L. D. (2004). *The school uniform movement and what it tells us about American education*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishing Group.
- Burkemper, M. L. (2008). *The attitudes and perceptions of students toward the wearing of uniforms in public high schools*. Yayımlanmamış doktora tezi, University Of Missouri-St. Louis Graduate School.
- Bursalioğlu, Z. (2003). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Carnegie, D. (2010). *Söz söyleme ve iş başarma sanatı*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Chen, G. (2008). Public school uniforms: The pros and cons for your child. *Public School Review*.
<http://www.publicschoolreview.com/articles/16>.
- Coffey, A. ve Atkinson, P. (1996). *Making sense of qualitative data: Complementary research strategies*. California: Sage Publications, Inc.

- Cohn, C. A. (1996). Mandatory school uniforms. *The School Administrator*, 53(2), 22-25.
- Cohn, C. A. ve Siegel, L. (1996). Should students wear uniforms? *Learning*, 25(2), 38-39.
- Coser, L. A. (2010). *Sosyolojik düşüncenin ustaları*. (H. Hülür, S. Toker ve İ. Mazman, Çev.). Ankara: De Ki Basım Yayım Ltd. (Orijinal çalışma basım tarihi 1977)
- Coulon, A. (2010). *Etnometodoloji*. (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Küre Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1995)
- Cox, J. ve Dittmar, H. (1995). The functions of clothes and clothing (dis) satisfaction: a gender analysis among british students. *Journal of Consumer Policy*, 18(2-3), 237-265.
- Coşkun, H. (2014). *Okullarda kıyafet serbestliği uygulamasına ilişkin öğrenci ve veli görüşlerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Creswell, J. W., Hanson, W. E., Plano, V. L. C. ve Morales, A. (2007). Qualitative research designs selection and implementation. *The counseling psychologist*, 35(2), 236-264.
- Cruz, B. (2001). *School dress codes: A pro/con issue*. Berkeley Heights, NJ: Enslow.
- DaCosta, K. (2006). An exploration of urban students' reactions to a public high school uniform policy. *The Journal of Negro Education*, 75(1), 49-59.
- Davidson, A. (1990). *Blazers, badges and boaters: A pictorial history of school uniform*. Great Britain: Scope Books Ltd.
- Davidson, A. ve Rae, J. (1990). Blazers, badges, and boaters: A picto-

rial history of the school uniform. Homdean: Scope International.

Davis, F. (1992). *Fashion, culture and identity*. Chicago: University of Chicago Press.

Dittmar, H. (1992). *The social psychology of material possessions: To have is to be*. London: Harvester Wheatsheaf & New York: St. Martin's Press.

Dussel, I. (2005). When appearances are not deceptive: A Comparative History of School Uniforms in Argentina and the United States (Nineteenth-Twentieth Centuries). *Paedagogica Historica*, 41(1&2), 179-195.

Döş, İ. (2013). Mutlu okul. *Eğitim ve Bilim*, 38(170), 266-280.

Ergin, O. (1977). *Türk maarif tarihi*. İstanbul: Eser Matbaası.

Erkan, S. (2003). Okullarda tek tip ya da serbest kıyafet. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 268-279.

Gentile, E. ve Imberman, S. (2012). Dressed for success? The effect of school uniforms on student achievement and behavior. *Journal of Urban Economics*, 71, 1-17.
doi:10.1016/j.jue.2011.10.002.

Gies, L. (2006). What not to wear: Islamic dress and school uniforms. *Feminist Legal Studies*, 14(3), 377-389.
doi:10.1007/s10691-006-9033-y.

Gouge W. E. (2011). *A comparison research study on the use of school uniforms and graduation, attendance, and suspension rates in east Tennessee*. Yayımlanmamış doktora tezi, Liberty University.

Gullatt, D. E. (1999). Rationales and strategies for amending the school

dress code to accommodate student uniforms. *American Secondary Education*, 27(4), 39-47.

Güngör, Ö. (2013). Sosyolojik bir teori olarak sembolik etkileşimciliğin ontolojik temeli ve din olgusu. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 57-91.

Hall, P. M. (2007). Symbolic interaction. *Blackwell encyclopedia of sociology*. Oxford: Blackwell.

Hesapçıoğlu, M. ve Meşeci-Giorgetti, F. (2009). Siyah önlük beyaz yakanın kökeni. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (Educational Sciences: Theory & Practice)*, 9(4), 1717-1750.

İlk sosyal bilimler lisesi açıldı (5 Eylül 2003). *Hürriyet*. <http://www.hurriyet.com.tr/ilk-sosyal-bilimler-lisesi-acildi-169613>.

Johnson, R. B. (1997). *Examining the validity structure of qualitative research*. *Education*, 118(2), 282-292.

Joseph, N. (1986). *Uniforms and nonuniforms communication through clothing*. Connecticut: Greenwood Press.

Kahraman, İ. ve Karacan, H. (2013). Serbest kıyafet uygulamasının öğrenciler üzerindeki etkilerine ilişkin paydaş görüşleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 120-142.

Kıran, H. (2001). İlköğretimde öğrenci kıyafetine ilişkin tutumlar. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(5), 79-84.

Kırzioğlu Görgünay, N. (1992). *Giyim sanatı ve kişisel görünüm*. Ankara:Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi.

Konheim-Kalkstein, Y. L. (2006). A uniform look: When students dress alike, proponents say, the school climate may be improved.

American School Board Journal, 193(8), 25-27.

Köse, Ö. (2013). *Öğrenci kıyafetleri ile ilgili görüşler ve öneriler*. İstanbul: Eğitim Denetmenleri Başkanlığı.

Kültür Bakanlığı. (1938). *1929 İlk mektepler talimatnamesi*. İstanbul: Devlet Basımevi.

Lumsden, L. (2001). Uniforms and dress-code policies. ERIC Digest 148. EBSCOhost veritabanından edinilmiştir.

Mancini, G. (1997). School uniforms: Dressing for success or conformity? *The Education Digest*, 63(4), 62-66.

Mead, G. H. (1934). *Mind, self and society: From the standpoint of a social behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.

Merriam, S. B. (1995). What can you tell from an N of 1?: Issues of validity and reliability in qualitative research. *PAACE Journal of Lifelong Learning*, 4, 51-60.

Miller, K. A. (1997). Dress: Private and secret self-expression. *Clot-hing and Textiles Research Journal*, 15(4), 223-234.
doi: 10.1177/0887302x9701500404.

Miller, K. A. (1998). Gender comparisons within reenactment costume: Theoretical interpretations. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 27(1), 35-61.

Mimmo, J. J. (2012). *Student perceptions of school uniforms: a comparative study of students participated in school uniforms and those who did not*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Rowan University.

Özüpek, M. N. (2005). *Kurum imajı ve sosyal sorumluluk*. Konya: Eğitim Yayınevi.

- Peters, K. (1996). Can uniforms improve school climate? *Thrust for Educational Leadership*, 25, 36-37.
- Prentice, D. A. (1987). Psychological correspondence of possessions, attitudes and values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(6), 993-1003.
- Resmî Gazete (1925). *Resmî merâsimde giyilecek elbise ve teferru'âtı hakkında ta'lîmâtname*. Sayı 199.
- Resmî Gazete (1934). *Bazı kisvelerin giyilemeyeceğine dair kanun*. Sayı 2879.
- Resmî Gazete (1981). *Millî Eğitim Bakanlığı ile diğer bakanlıklara bağlı okullardaki görevlilerle öğrencilerin kılık-kıyafetlerine ilişkin yönetmelik*. Sayı 17537.
- Resmî Gazete (2012). *Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okul öğrencilerinin kılık ve kıyafetlerine dair yönetmelik*. Sayı 28480.
- Resmî Gazete (2013). *Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okul öğrencilerinin kılık ve kıyafetlerine dair yönetmelikte değişiklik yapılmasına dair yönetmelik*. Sayı 28718.
- Resmî Gazete (2014). *Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okul öğrencilerinin kılık ve kıyafetlerine dair yönetmelikte değişiklik yapılması hakkında yönetmelik*. Sayı 29132.
- Sağlam, H. İ., Şen, C., Tınmaz, E. ve Süzer, S. (2014). İlkokullarda serbest kıyafet uygulamasının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 480-491.
doi: 10.7822/omuefd.33.2.10.
- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan günümüze eğitim tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Sasson, D. (2007). *Pros and cons for a children's dress code at school*. http://newteachersupport.suite101.com/article.cfm/childrens_school_uniforms#ix_zz0JCV3cfLu&D.
- Siegel, L. (1996). Point of view: school uniforms. *ACLU*, <http://archive.aclu.org/congress/uniform.html>.
- Solak, L. (2014). Türkiye'de okul kıyafetleri ve sosyo- politik değişimin etkisi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 420-427.
- Solomon, M. R. ve Douglas, D. P. (1989). The female clothes-horse: From aesthetics to tactics. M. R. Solomon, (Ed.), *The psychology of fashion* içinde (387-401). Toronto: Lexington.
- Solomon, M. R. (Ed.). (1989). *The psychology of fashion*. Toronto: Lexington.
- Stone, G. P. (1965). Appearance and the self. M. E. Roach ve J. B. Eicher, (Eds.), *Dress, adomment and the social order* içinde (216-245). New York: John Wiley.
- Stone, G. P. (1981). Appearance and the self: A slightly revised version. G. P. Stone ve H. A. Farberman, (Eds.), *Social psychology through symbolic interaction* içinde (187-202). New York: Wiley.
- Stromberger, J. (2005). *The constitutionality of dress code and uniform policies*, Yayınlanmamış doktora tezi, University of North Texas.
- Wallece, R. A. ve Wolf, A. (2004), *Çağdaş sosyoloji kuramları klasik geleneğin geliştirilmesi*. (L. Elburz ve M. R. Ayas, Çev.). İzmir: Punto Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1986)
- Walmsley, A. (2011). What the United Kingdom can teach the United

States about school uniforms. *Kappan*, 92(6), 63-66.

West, C. K., Tidwell, D. K., Bomba, A. K. ve Elmore, P. A. (1999). Attitudes of parents about school uniforms. *Journal of Family and Consumer Sciences: From Research to Practice*, 91(2), 92-96.

White, K. A. (2000). Do School Uniforms Fit?. *School Administrator*, 57(2), 36-40.

Yangın, S. ve Dindar, H. (2010). İlköğretim okullarında örtük programın varlığına ilişkin bir araştırma (Türkiye: Siirt İli Örneği). *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 1017-1038.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldırım, K. (2010). Nitel araştırmalarda niteliği artırma. *İlköğretim Online*, 9(1), 79- 92.

Yurdakul, S. ve Ural, Ö. (2008). İletişimde giyimin yeri. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 44-54.